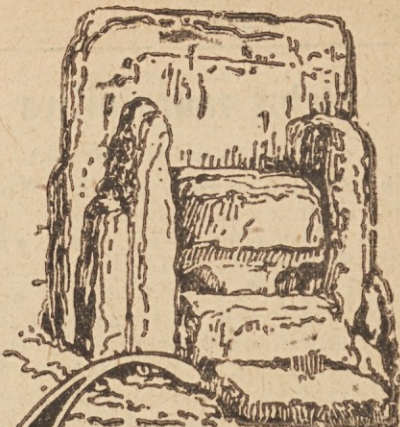
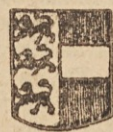

Koroška

Izdaja:

BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cena:

za naročnike mesečno 90 grošev
posamezna številka 25 grošev

Kronika

Leto III.

Celovec, 28. marca 1947

Številka 13

Stebri združništva

Ko je slovenski kmet v drugi polovici prejšnjega stoletja takorekoč umiral pod pezo velikih bremen, zlasti pa vsled stiskanja vaških oderuhov, ki so mu pili kri in ga gospodarsko ohromili, je bilo združništvo, ki je kmeta rešilo in ga gospodarsko dvignilo. Znana so nam imena prvih slovenskih združniških delavcev — brata Vošnjaka, zlasti po nesmrtni Janez Ev. Krek, ki je oče slovenskega združništva. Za vselej je odklenkalo brezsrčnim pijavkam, ko so pričele poslovati kreditne zadruge — naše hranilnice in posojilnice. Kmet je prišel do sape, otresel se je vaških oderuhov, poplačal dolgeve ter si ustvaril pogoje za gospodarski napredek.

Velikega pomena so za kmeta prodajne in nabavne zadruge! Milijone narodnega premoženja ostane v rokah kmeta, katero drugače pride v nenasične žepce oderuhov, mešetarjev in prekupčevalcev. Prav tako važne so strojne, mlečarske, živinorejske, sadjarske in vinarske zadruge. Kjerkoli so bile ustanovljene ter je ljudi vodila združna disciplina, na vodstvu pa so bili poštenjaki in vsi ljudje, so bile te zadruge pravi blagovni kovčugi, obrtniki, pa tudi za delavce. V slogi je moč! V združništvu ima kmet oporo. Zadruge so temeljnica narodnega gospodarstva. Brez gospodarske trdnosti kmeta ni izgleda za politično neodvisnost narodnega občestva. Narod, četudi majhen po številu, močan pa v združni disciplini, gospodarsko trden, z dovoljnim narodnim t. j. združnim kapitalom, ne bo nikoli predmet gospodarskega, še manj pa političnega izkoriščanja. Preteklost nas uči, da smo marsikdaj podlegli, ker smo bili gospodarsko odvisni od tujcev, ki so imeli v rokah vse gospodarske ustanove.

Zato mora biti ena prvih skrbih vsake narodne skupnosti — torej tudi slovenske na Koroškem, da si ustvari solidne gospodarske temelje. Združništvo je edina pot, po kateri si naj narod gospodarsko opomore, edina pot, po kateri naj pride tudi naš, slovenski človek na Koroškem do osamosvojitve, do ugleda in do potrebne veljave.

Slovensko združništvo na Koroškem se poživilja. Vstaja iz groba, kamor ga je položil nacistični šovinizem. Težave so, ki se porajajo ob poživitvi slovenskih združ. Marsikje je na poti tudi nezaupanje, ki izvira iz morebitnih polomij, katerih pa ni kriva združna ideja, marveč nezanimanje združnikov, zlasti pa nevešče, ali pa tudi nepoštene roke. Pomagati težave premošči, pa je dolžnost vsakega zavednega Slovenca, zlasti še vseh onih, ki so pri združnih doslej že delovali. Močne, delavne zadruge vseh vrst, morajo postati merilo zavednosti slovenskega koroškega kmeta.

Ce pa želimo, da bo združna misel med nami uspevala in rodila tiste sadove, ki nas naj gospodarsko, socialno, kulturno in tudi narodnostno dvignejo, moramo o združništvu vedeti še nekaj. Vsaka zgradba, ki hoče kljubovati neprilikam, mora imeti dobre temelje. Čim višja je, čim večjo težo nosi, tem globlji in solidnejši morajo biti temelji. Tudi združništvo ima svoje temelje. Eden od teh temeljev je izobrazba. Nikjer se tako hitro ne maščuje neznanje kakor baš v združništvu. Vsled nesposobnosti združnega vodstva gredo v izgubo čisto milijoni narodnega premoženja. Prizadet ni le posameznik, prizadeta je širša skupnost. Kar pa je najhujše, je to, da se vedno umaže združna misel. Kadar koli se prične z združno organizacijo, se kakor pošasti privlečejo tudi predsodki, izvirajoči iz grehov preteklosti, ter že v

(Nadaljevanje na 2. strani.)

Zasedanja v Moskvi

V nekem pismu zunanjemu ministru Molotovu je zunanji minister Marshall v nedeljo 16. marca zavrnil ruski predlog konferencije treh velesil radi Kitajske, a predlagal izmenjavo informacij treh velesil glede položaja na Kitajskem, ki mora biti zaključena do 1. aprila.

Zunanji ministri

Glavno vprašanje pri zasedanju 17. t. m. je bilo vprašanje nemškega gospodarstva in reparacij. Razen 10 milijard dolarjev reparacij od Nemčije je zahteval sovjetski zunanji minister Molotov tudi razveljavenje gospodarske spojitve med ameriškim in britanskim zasedbenim področjem, ker ta baže predstavlja kršitev Potsdamskega sporazuma. S tem v zvezi je Molotov prvič objavil vojne stroške v boju proti Nemčiji in Japonski, ki znašajo 357 milijard dolarjev, in neposredno škodo, katero je pretrpela Sovjetska zveza s strani Nemčije v višini 128 milijard dolarjev.

Pri tem je podal načrt v dvanajstih točkah, ki so:

1. Takojšnja ustanovitev nemške osrednje uprave, ki naj bo potpisovalec vseh obsega središčnega ministrstva: za industrijo, poljedelstvo, promet, finančne zadeve ter za zunanjo trgovino.
2. Povečanje nemške proizvodnje jekla.
3. Podreditev Porurje pod skupno nadzorstvo štirih velesil.
4. Nove mere za zboljšanje finančnega sestava in boljšega nadzorstva denarnega prometa.
5. Mere za zvišanje nemškega izvoza.
6. Nemška država naj prevzame s sodelovanjem demokratičnih strank industrijske truste.
7. Razveljavenje gospodarske spojitve ameriške in britanske zasedbene cone.
8. Ugotovitev medsebojnega razmerja po cenah na svetovnem tržišču leta 1938.
9. Višina ruskih reparacijskih zahtev, vključivši že prevzete industrijske naprave in dobroimetja v inozemstvu ter prevzem tekoče proizvodnje v višini 10 milijard dolarjev.
10. 20-letni rok za odplačevanje reparacij, pričeni s Potsdamskim sporazumom leta 1945.
11. Ustanovitev mednarodne reparacijske komisije in
12. Zagotovitev neoviranega razvoja nemške mirnodobske industrije za Nemčijo in druge države.

Ob zaključni debati sta zunanja ministra Marshall in Bevin zavzela stališče proti poedinim točkam, predvsem proti razveljavenju gospodarske spojitve ameriškega in britanskega zasedbenega področja, ali soglašala sta v tem, da je odločitev o gospodarskih vprašanjih tesno povezana tudi z bodočim političnim ustrojem Nemčije. Marshall je predvsem nasprotoval temu, da bi odvezli tekočo nemško proizvodnjo. Podal je podrobne predloge za gospodarsko združitev in zahteval odpravo sedanjih meja med zasedbenimi pasovi v Nemčiji, ki naj bi ostale samo kot demarkacijske črte med četami zasedbenih sil.

V torek 17. marca je generalisim Stalin sprejel francoskega zunanje ministra Bidaulta. V dvehurnem pogovoru sta poročili iz dobro poučenih krogov obravnavala nemško vprašanje. Čeprav je potekala seja zunanjih ministrov v sredo 19. marca v zelo prijateljskem duhu, so le prišla obstoječa nasprotja do izraza. Tokrat je britanski zunanji minister Bevin podal svoje stališče, ki je precej različno od sovjetskega stališča.

V začetku zasedanja je predložil zunanji minister Bevin Svetu zunanjih ministrov

brzojavko, katero je poslala britanska vlada med zasedanjem v Jalti Churchill. V njej odklanja Velika Britanija sovjetske zahteve po reparacijah v višini 20 milijard dolarjev.

Nadaljna izvajanja Bevin so temeljila na sledečih treh točkah:

1. Velika Britanija odklanja soudeležbo pri sporazumu, ki bi imel za cilj, da stavijo Porurje pod posebno nadzorstvo Velikih štirih.
2. Britanska vlada želi dvig nemške proizvodnje, posebno proizvodnjo jekla, ki pa naj omogoči Nemčiji samo, da se sama oskrbuje. Dviga proizvodnjo pa ne smejo izžrpati z istočasnim dvigom reparacijskih zahtev.
3. Velika Britanija odklanja razveljavenje združitve obeh zapadnih zasedbenih področij Nemčije tako dolgo, dokler ne bodo našli splošno zadovoljive rešitve gospodarske združitve Nemčije.

Na obdolžitve Molotova, da so zapadni predeli Nemčije »izdatno lovili« za silke kapitalizma, je Bevin odvrnil: »Ne nisem slišal manj utemeljene obdolžitve, katere je izrekli na zasedanju.«

Potem je sovjetski zunanji minister govoril bolj v prijateljskih besedah in pojasnil ostalim zunanjim ministrom, da se mora Sovjetska zveza radi napetega položaja doma potegovati za vsak dolar ali kopejko reparacij. Če to ne bi storila, bi bil to zločin s strani vlade napram narodu.

Ameriški zunanji minister Marshall je 25. marca predlagal, da naj ne pooblastijo niti kakšne nemške vlade niti katerikoli

nemških zastopnikov, da podpišejo nemško pogodbo.

Marshall je spomnil na težkoče, katere so imeli nemški zastopniki po podpisu Versaillske pogodbe in se zavzel za to, da to možnost pri sedanjih pogodbah izključijo. »Moramo napraviti celokupni nemški narod odgovoren za sklenitev nemške pogodbe in ne poedine zastopnike« je dejal. »Zato moramo v bodočo nemško ustavo vstaviti določbo, po kateri mora izvršna oblast biti katere nemške vlade v bodoče biti v soglasju s smernicami nemške mirovne pogodbe.«

Bidault je na ta predlog brezpogojno pristal, medtem ko je imel Bevin pomisleke radi morebitnih zakonskih težkoč. Sovjetski zunanji minister Molotov je ostro nastopil proti temu načrtu in izjavil, da bi izključitev nemških zastopnikov pri podpisu mirovne pogodbe bistveno poslabšala pogodbo.

Pri nadaljnjih posvetovanjih zunanjih ministrov je prišlo najprej do nesoglasij glede albanskega vprašanja. Sovjetska zveza in Francija stali za, Amerika in Velika Britanija proti soudeležbi Albanije pri posvetovanjih o nemški mirovni pogodbi.

Glede soudeležbe nadaljnih narodov je bil Marshall za to, da se povabi vse narode, ki so objavili Nemčiji vojno, med njimi tudi Aregtino in Turčijo. Toda tudi nemški zastopnikom naj bi dali možnost, da izžrpnijo svoje mnenje pred mirovno konferenco. Podpis mirovne pogodbe pa je že iz dejstva nepotreben, ker se je Nemčija svojčas brezpogojno vdala.

(Nadaljevanje na 2. strani.)

Jaltski sporazum

BESEDILO JALTSKEGA SPORAZUMA

Ameriško zunanje ministrstvo je objavilo v ponedeljek 24. marca popolno besedilo Jaltskega sporazuma, iz katerega je razvidno glede razdelitve nemške mornarice siedeče:

1. Celokupno nemško mornarico, razen ladij, katere so zavezniki potopili in zalepili, toda vključno onih ladij, ki so v gradnji ali popravilu, bodo razdelili na enake dele med Združeno državo, Veliko Britanijo in Sovjetsko zvezo.
2. Tehnična komisija, ki bo sestavljena iz zastopnikov treh velesil, bo v roku 3 do 6 mesecev ugotovila stanje poedinih ladij.
3. Največji del nemških podmornic bodo potopili. Od te določbe ne smejo izvzeti več kakor 30 podmornic, katere bodo razdelili v svrhu tehničnih poizkusov na enake dele med vse tri velesile.
4. Zalogo orožja, municije in drugega vojnega orožja nemške mornarice bodo skupno z ladjami predali dotičnim velesilam.
5. Sestavili bodo mornariško komisijo, iz zastopnikov vseh treh velesil, ki naj predloži vladam predloge za izvedbo teh določb.
6. Ladje naj čimprej predajo. Kot skrajni rok so določili 15. februar 1946.

Nadalje so se zedinili, da razdelijo trgovsko mornarico na enake dele med Združeno državo, Veliko Britanijo in Sovjetsko zvezo. Od tega oddajo Združene države in Velika Britanija del ob onim zaveznikim državam, ki so v vojni proti Nemčiji pretrpele izgube na trgovski mornarici. Edino potrebe poljske trgovske mornarice krije Sovjetska zveza iz svojega deleža.

Ker je nemška rečna in obalna plovba življensko važna za Nemčijo, teh ladij ne bodo razdelili. Izvedbo določb glede trgov-

ske mornarice bo istotako nadzorovala komisija treh velesil.

*

Nadalje ugotavlja Jaltski sporazum glede vprašanja nemških reparacij, da morajo Nemci »nadomestiti vse izgube, katere so pretrpeli Združeni narodi med vojno, z dobavami materiala.«

Pri tem morajo prejeti reparacije v prvi vrsti one dežele, ki so nosile glavno breme vojne in končno zagotovile zmago. Jaltski sporazum ugotavlja, da naj krijejo reparacije z zapleno nemške narodne imovine doma in v inozemstvu dve leti po vojni, pri čemur morajo doseči uničenje nemške vojaške sile. Nadaljnje reparacije so predvidene iz tekoče nemške proizvodnje ter z uporabo nemških delovnih moči. Zavezniška komisija za reparacije, ki naj bo sestavljena iz zastopnikov treh velesil, naj po določbah Jaltskega sporazuma zagotovi izvedbo omenjenih odredb. Za podlago razpravljanja te reparacijske komisije je sovjetska vlada predlagala v Jalti vsoto 20 milijard dolarjev za reparacije, od katerih naj bi dobila Sovjetska zveza 50 %.

Glede sporazuma v Montreux-u o Dardanelah so tri velesile v Jalti soglasno izjavile, da je treba ta sporazum ponovno pregledati, ker ne odgovarja sedanjemu stanju.

Iz vojaških določb Teheranskega sporazuma, čigar besedilo so istočasno objavili, so razvidne zanimive podrobnosti. Predvsem je razvidno, da so Veliki trije 1. decembra 1943 sklenili, da spravijo Turčijo v vojno na strani zaveznikov. Nadalje, da naj podprejo partizane v Jugoslaviji v veliki meri z dobavami orožja in materiala ter z operacijami samostojnih vojaških edinic.

Stebri združništva

(Nadaljevanje s 1. strani.)

Prvih početkih majojo zadrugo. Toda ni dovolj le strokovna usposobljenost, potrebna je neobhodno tudi poštenost. Poštenost vseh, ki imajo pri zadrugi besedo, pa naj bodo to člani vodstva ali nadzorstva, poslovodja ali pa navadni združniki, je najsolidnejši temelj vsake zadruge. Kjer tega temelja ni, bo iz zadruge kmalu nastala »zadruga«, v katero se bodo vjeli združniki. Zato ni vseeno, kdo stoji na čelu zadruge. O tem pa odločajo združniki sami na občnih zborih. Da pridejo na površje nesposobni ali pa nepošteni ljudje, je čisto vzrok v tem, ker so združniki zanemarili svoje pravice in dolžnosti.

Eden izmed najvažnejših združniških temeljev pa je nesebičnost. Nesebičnost je vodila glasnice združne misli pri nas in drugod, ko so ustanavljali zadrugo. Namen zadruge je pomagati bližnjemu. Ni namen zadruge ta, da zbira premoženje, marveč da s tem kapitalom pomaga tistemu, ki je v stiski. V združništvu prihaja do veljave načelo: eden za vse, vsi za enega, da pri vstopu v zadrugo ne misli le, kako bo koristil sebi, marveč, kako bo s svojim delom pomagal celoti, t. j. vsem združnikom. Uspeh zadruga, moralni in gospodarski, je odvisen od duha, ki vlada v združnikih. Če vidi vsak le sebe in svoj žep, zadruga ne bo uspevala. Močna in gospodarsko trdna zadruga, ki se lahko vedno zanese na združno disciplino članov, bo vedno v stanu priskočiti na pomoč vsakemu združniku, ko bo to pomoč najbolj potreboval. Ljudje pa so sebični, vdani materializmu. Hočejo imeti od zadruga dobiček z koj prvi dan. Če tega dobička takoj niso deležni, pa zadrugi obrnejo hrbet. Zgodilo se je neredko, da so nasprotniki, ki so hoteli že v prvih početkih uničiti zadrugo, znižali cene in ponujali za blago več, kot je mogla to storiti zadruga. Zdruga zavest je doživljala preizkušnjo. Mnogokrat je ni prestala. Zaradi nekaj borih grošev so se združniki izneverili zadrugi. Šli so kupovati tja, kjer je bilo cenejšo, so prodajali tistemu, ki je navrgel nekaj šilingov. Posledica je bila ta, da je zadruga omagala. Ko ni bilo več zadruga, pa so tisti, ki so preje zaradi zadruga prodajali ceneje in dražje kupovali, postali vsemogočni ter določali cene sami — kristu v škodo. Kreditne zadruga le takrat lahko dosežejo svoj namen, če jim združniki zaupajo odvisni denar. Velikokrat pa ljudje rajši držijo denar doma, v nogavicah, kakor pa da bi ga dali na razpolago zadrugi, katera zato ne more dati posojila tistim, ki ga potrebujejo, bodisi da so v nesreči, ali pa onim, ki hočejo izboljšati svoje gospodarstvo. Sokrivi so, da gospodarstvo vsled tega trpi, ker ni denarnih virov, ki bi oplojali gospodarstvo in ga dvigali.

Pričakovati koristi od zadruga, ne da bi združniki storili svoje dolžnosti, je nesmišljeno. Zadruga sloni na članih. Če so člani zavestni, bo zadruga zlahka prebrodila začetne težkote ter bo pozneje vsem v blagoslov. Če so združniki pošteni, ni bojazni, da bi zadruga propadla. Če so v vodstvu sposobni, strokovno usposobljeni moške, ki jih vse, od prvega do zadnjega preveva zavest odgovornosti, bodo naše zadruga napredovale in se krepile. Posameznik in narod kot celota bo imel od združništva največjo korist. Zlasti pa se bo velik pomen zadruga pokazal zopet takrat, ko se bodo časi normalizirali, ko bo gospodarstvo prišlo v pravi tek in ko se bo pričela izmenjava blaga med posameznimi državami. Takrat bodo zadruga, zlasti nabavne, prodajne, živinorejne, sadjarske in vinarske, postale nujna potreba. Konkurenca bo velika, zmagal bo v njej le oni, ki bo organiziran. Najidealnejša organizacija za vse stanove, zlasti pa še za kmeta in obrtnika je združništvo. Oprimimo se ga! Vnesimo v združno življenje duha, ki oživlja, t. j. živo združno zavest, veliko mero požrtvovalnosti in nesebičnosti, poštenja, strokovne usposobljenosti in življenjske razgledanosti, pa bomo doživeli naš veliki dan, ko ne bomo več odvisni od tujega kapitala, marveč bomo lahko sami gospodarsko trdni, kljubovali vsem, našemu narodu neprijaznim vplivom.

Novice v enem stavku

V ponedeljek so v Bratislavi pričeli razgovore strokovnjaki glede izmenjave češko-slovaškega in madžarskega prebivalstva.

Svet arabske lige, je preteklo nedeljo pri zasedanju zahteval takojšen umik britanskih čet iz Egipta.

Po sedemdnevem zasedanju je izvršni odbor židovske agencije glasoval za to, da se skladi nujno zasedanje splošnega cionističnega sveta v mesecu maju.

Zasedanja v Moskvi

(Nadaljevanje s 1. strani.)

BEVIN PRI STALINU

24. marca v Moskvi ni bilo nobenega zasedanja. Edino opolnomočeni zastopniki zunanjih ministrov so pregledali predloge, katere so velesile v toku dveh tednov predložile, in jih poskusili spraviti v soglasje. V zadnjem trenutku je Francija predložila nov predlog v obliki osmih resolucij, ki se bavijo v glavnem z že obravnavanimi vprašanji.

Generalisim Stalin je sprejel 24. marca zvečer britanskega zunanjega ministra Bevin. Javno označujejo ta obisk kot vljudnosten. V spremstvu Bevin sta bila britanski poslanik Peterson in Bevinov zasebni tajnik. S sovjetske strani je razgovoru, ki je trajal 75 minut, prisostvoval sovjetski poslanik v Londonu Zarubin.

Politično ozadje zavezniške pogodbe med obema državama lahko razdelimo na pet delov:

1. Izmenjava pisem med Bevinom in Stalinom za časa obiska feldmaršala Montgomeryja v Moskvi in govor Bevin na pisanje moskovske »Pravde«.

2. Temu sledeča diplomatska poizvedovanja s strani Velike Britanije, katere spremembe želi Stalin v zavezniški pogodbi.

3. Preiskave, katere sta izvršila britanski poslanik in namestnik zunanjega ministra Višinski že takoj ob pričetku Moskvske konference, v kolikor bi sovjetska vlada hotela pričeti s pogajanjem.

4. Predlog, katerega je posredoval Molotov, v katerem izraža Bevin upanje, da obišče Stalina.

5. Končno povabilo na razgovor v Kremelju.

Kakor poročajo dobro poučeni krogi iz Moskve, so obravnavali pri razgovoru predvsem britansko-sovjetsko prijateljsko pogodbo, dalje že sklenjeno britansko-francosko pogodbo ter nesoglasja med zapadnimi silami in Sovjetsko zvezo radi nemškega vprašanja in pri tem predvsem vprašanje reparacij.

Sedaj je general Marshall edini zunanji minister, ki še ni bil povabljen v Kremelj.

Namestniki zunanjih ministrov za pogodbo z Avstrijo

Namestniki zunanjih ministrov so se na seji 17. marca zedinili glede dovoljenih letalskih v Avstriji, čijih števil naj odgovarja obsegu avstrijskega letalskega letalstva in potrebam zasebnega letalskega prometa. Te točke bodo razen tega sprejeli v avstrijsko pogodbo.

Pri posvetovanjih namestnikov za avstrijsko pogodbo je general Clark nasprotoval sovjetski nameri, da uporabijo v pogodbi namesto besede »nacist« besedo »fašist«. Ameriški zastopnik je utemljal svoje zadržanje z dejstvom, da sovjetski tisk vedno uporablja za odlične ameriške državljane naziv fašist. Kot primer je navedel člana ameriške delegacije John Foster Dulles, katerega je nedavno moskovski list »Novo vreme« označil za fašista.

Ameriški opolnomočenec za avstrijsko pogodbo general Mark Clark je 23. marca objavil seznam 17 glavnih točk, glede katerih se Veliki štirje doslej niso mogli zediniti in ki ovirajo skorajšnjo sklenitev državne pogodbe z Avstrijo. Ta seznam so objavili po nalogu zunanjih ministrov, ki so zahtevali od namestnikov, da zaključijo svoje delo do sobote 22. marca, ker bodo začetkom tega tedna podali avstrijski zastopniki svoje stališče.

Po izjavi Clarka tvorijo gospodarske določbe glavno prepreko na poti do sporazuma. Ameriški zunanji minister Marshall je že izdelal poročilo, ki da upati, da se bodo glede ostalih točk zedinili. To poročilo je predložil na seji zunanjih ministrov v torek 25. marca.

Največje vprašanje je še slej ko prej vprašanje nemške lastnine v Avstriji, katero so večji del odpeljali Sovjeti ali pa jo zaplenili v svrhu reparacij. Sovjeti trdijo, da imajo na njo zakonsko pravico, Amerikanci in Britanci pa temu osporavajo.

Glede političnih določb v pogodbi se v šestih točkah niso mogli še zediniti, in sicer:

1. Ali je treba sprejeti točko, ki obvezuje zaveznike in Avstrijo, da ohranijo Avstrijsko neodvisnost.

2. Prepoved priključitve k Nemčiji.

3. Ali bo Avstrija obdržala meje iz leta 1938 ali pa bodo upoštevali jugoslovanske zahteve glede Koroške in Stajerske.

4. Vprašanje izročitve vojnih zločincev s strani Avstrije.

5. Vprašanje podelitve avstrijskega državljanstva nemškim državljanom in naseilitve Nemcev v Avstriji.

6. Vprašanje preseljenih oseb, katerega doslej še niso obravnavali. Glede vojaških določb so še odprta vprašanja;

1. Ali sme Avstrija oborožiti svojo armado samo iz onih sredstev, katera so izdelana v Avstriji.

2. Ali so gotovi načini izdelovanja orožja in preiskovanja prepovedani.

3. Ali bodo Avstriji dovolili, da zopet zgradi uničene utrdbe na mejah in postavi nove.

4. Ali je potrebno, da zavezniška vojaška komisija nadzoruje izvedbo vojaških določb v Avstriji.

Glede gospodarskih določb se še razen vprašanja nemške lastnine v dveh točkah niso mogli zediniti:

1. Ali je Avstrija obvezna, da povrne lastnino članov Združenih narodov, katero so Nemci zaplenili in se sedaj nahaja v Avstriji, v dobrem stanju.

2. Ali naj Avstrija povrne škodo za lastnino članov Združenih narodov, ki je bila poškodovana ali uničena med vojno v Avstriji.

Od 64 točk osnutka pogodbe in uvoda so se doslej zedinili šele glede 18 tih točk.

Pri razpravi o sprejemu določbe za reparacije v avstrijski pogodbi je zahteval sovjetski zastopnik, da naj dovolijo Jugoslaviji zahtevo 150 milijonov dolarjev reparacij od Avstrije. Toda ta terjatev bi bila v nasprotju s Potsdamskim sporazumom, pri katerem so v neki tajni določbi sklenili, da od Avstrije ne bodo zahtevali nobenih reparacij.

Ameriški in britanski zastopnik pri Svetu namestnikov zunanjih ministrov sta odklonila pogovore glede jugoslovanskih zahtev reparacij napram Avstriji in sta zahtevala obravnavo tega vprašanja s strani štirih zunanjih ministrov brez udeležbe zastopnikov Jugoslavije. Anglo-ameriško stališče temelji na že omenjenem sklepu Potsdamske konference, da od Avstrije ne bodo zahtevali reparacij. Sovjetski zastopnik Gusev je zastopal mnenje, da naj bi ostale določbe Potsdamskih sklepov sicer v veljavi, a da naj zunanji ministri poslušajo jugoslovanske zahteve po reparacijah.

Namestniki zunanjih ministrov za pogodbo z Avstrijo so na svoji seji 25. marca bolj napredovali, kakor pa na katerikoli dosežani seji. Sovjetski odposlanec Gusev je bil iznenada v nekaterih vprašanjih, katera je doslej trdovratno zastopal, bolj popustljiv. Pristal je, da naj ima avstrijska armada 53.000 moč. Nadalje ni več vstrajal pri zahtevi, da sprememo v pogodbo izraz »fašist« mesto »nacist«. Nadalje je soglašal z dvema določbama, ki se tičeeta povrnitve avstrijskih umetnin, katere so zaplenili nacisti. Tudi glede razpusta »fašističnih organizacij« so se zedinili.

AMERIŠKI NAČRT ZA POGODEBO Z AVSTRIJO

New York Times« je objavila ameriški načrt za osnutek avstrijske pogodbe, ki obsega 17 točk. Med drugim vsebuje sledeče točke:

Avstrijske meje od 1. januarja 1938 ostanejo.

Avstrija se obveže, da bo nudila vsem državljanom svobodo mišljenja, vere in političnega prepričanja. Nadalje mora zagotoviti demokratično svobodo tiska in zborovanja; zapostavljati ne sme nobenega državljanja zaradi rase, spola, vere in jezika. Avstrija se obveže, da se bo borila proti vsem protidemokratskim vplivom.

Vse pogodbe, katere je Avstrija sklenila po osvoboditvi, ostanejo v veljavi, če soglašajo z avstrijsko pogodbo.

Avstrija se obveže, da bo izročila vse osebe, ki so državljanji zavezniških držav in katere iščejo zaradi vojnih zločinov v roku 90 dni.

Namestniki zunanjih ministrov za mirovno pogodbo z Nemci

Na seji namestnikov zunanjih ministrov 17. marca so sklenili, da ustanovijo za nadaljne obravnavanje nemškega vprašanja štiri stalne odbore in sicer: politični, gospodarski, teritorialni in en odbor za razorožitve. Glede udeležbe ostalih zaveznikov pri teh odborih se namestniki niso mogli zediniti.

20. marca so predložili namestniki zunanjih ministrov za mirovno pogodbo z Nemčijo Svetu zunanjih ministrov poročilo, da se niso mogli zediniti glede vprašanja, ali bodo male zavezniške države pripravile mirovne pogodbe smele glasovati ali ne. To vprašanje bodo rešili štirje zunanji ministri.

Edina točka, glede katere so se zedinili, je bila ustanovitev posvetovalnega odbora 18 ali 19 narodov, ali ugotovili še niso, katere države naj bi bile v tem odboru zastopane.

Kmetijstvo - edina produktivna panoga?

(Nadaljevanje in konec.)

Prav zanimivi so Quesnay-evi računi, ki se nanašajo na takratno Francijo. Proizvajajoči stan (= kmet) vložil vsako leto v zemljo vrednost okrog 2 milijard frankov (obraba orodja, vprežne živine, seme, vzdrževanje itd.). Pridelki so pa vredni letno 5 milijard. Prešežek je 3 milijarde. Od teh ostane približno 1 milijarda pri kmetu za nadomestilo orodja, živine, semena, gnoja itd.), 2 milijardi pa odda zemljiškemu gospodu. Ta pa seveda tudi ne sedi na teh dohodkih, marveč jih uporablja za svoje »vzdrževanje«. Zato roma cca 1 milijarda podjetnikom in obrtnikom za obleko, obutev, zgradbe, pohištvo in vse drugo, česar žlahtna gospoda potrebuje poleg živeža. 1 milijarda pa gre najemnikom-kmetom nazaj za živež te gospode.

Kaj napravi podjetnik in obrtnik z dobljeno milijardo? Pri kmetu kupi z njo živež. Surovine (les, lan, svilo itd.) pa odplača kmetu s tisto milijardo, ki jo prejme od kmeta za razne kmetove potrebe (orodje, obleka, pohištvo itd.).

Torej: zemljiška gospoda nič ne proizvajajo; dve milijardi prejme in jih spet odda. Izobraženci, trgovci in obrtniki tudi ne proizvajajo nič s svojim delom; 2 milijardi prejmejo in jih oddajo. Dejansko tedaj proizvajajo le kmetovalec, ki prejme 2 milijardi, pridobi jih pa 5!

Tako je računal l. 1758. Franc Quesnay v Parizu in s temi računi odkazal kmetu kot edinemu narodno-gospodarski pomen in ogromno veljavo.

V splošnem se je motil, kakor bomo videli. Gotovo je, da v celoti njegov nauk ne drži. Toda v bistvu je v njem vsežena velika resnica, da je kmetijstvo vendarle glavni steber vsakega naroda in vsake države. Od same obrti in industrije ne živi noben narod. Kdo predstavlja danes največjo gospodarsko moč na svetu? Združene države ameriške (USA)! In kaj je njihov najmočnejši steber? Ogromni kmetijski pridelki na farmah. Od kod pa črpa svoje moči Rusija? V prvi vrsti iz kmetijstva in iz njega izviraajočih surovin.

Narod in država torej, ki se opira v prvi vrsti na svoje kmetijsko gospodarstvo, je gospod v svoji hiši, ki od »od svojega« živi. Vsek drug narod in država je pa bolj podobna rentniku, pa naj bo oblika »rente« taka ali drugačna. Zato pa je Quesnayev nauk še pred skoro 200 leti zelo pametno opozoril državnike in gospodarstvenike na to resnico, ki je veljavna danes prav tako kakor je bila tačas. Kmetijstvu velja posvetiti vso pozornost in to v prvi vrsti!

To drži, čeravno je v ostalem Quesnay močno pretiraval. Vso produktivnost je namreč pripisoval samo kmetijstvu, a vsi vemo, da kmetijstvo ni edino, ki iz zemlje pridobiva zemeljske zaklade. Kje so pa n. pr. rudokopi? Ti niso v kmečkih rokah, pa vendar vidimo, kako so važni, če vzamemo samo premog! In tudi produktivni. Potem sta pa logično produktivna tudi podjetnik in njegov delavec-rudar. Pa poglejmo še tole: kaj bi bilo z lanom, bombazem, svilo itd., če bi ne bilo podjetij in obrtnikov, ki te surovine predelujejo? Ne imele bi nobene vrednosti, ker jih kmet sam ne more predelati. Vrednost dobijo šele v delavnici, v tovarni. Zato je pa tudi podjetnik in obrtnik v resnici produktiven, ker zvišuje proizvodnjo.

Zaključek našega razmotrivanja o velikem kmetijskem gospodarstveniku Quesnay-u je torej tole: Kmetijstvo sicer ni edina produktivna veja narodnega gospodarstva, je pa v resnici temeljna in najvažnejša.

Drobne novice

Sodišče v Alcalá de Henares je v razpravi proti enajstim članom anarhističnega komiteja sindikatov izreklo obsodbe do 30 let ječe.

Spričo vedno bolj negotovega položaja Francovega režima, bo ta obsodba proti pogumnim antifašistom najbrž zadnja.

*

Reka Visla je v nedeljo zjutraj prestopila bregove 80 km severnozhodno od Varšave ter poplavlila kakšnih 40 vasi. Po zadnjih poročilih je ta vremenska nesreča zahtevala tudi številne človeške žrtve. Prebivalstvo ogroženih krajev oskrbujejo z živili potom letal. Dosedaj je narasla voda porušila na Poljskem 30 cestnih in 16 železniških mostov.

*

Pred kratkim sta bila umorjena dva člana albanskega parlamenta, ki sta bila pripadnika mednarodne muslimanske sekte.

Eskimi v severni Kanadi

Pri zadnjem štetju eskimskega prebivalstva v severni Kanadi so ugotovili 7392 duš, pozneje so jih prišteli še nekoliko sto. Vsi ti Eskimi žive v majhnih skupinah ali po družinah razpršeno na ozemlju 2000 milj (3128 km), ki loči Labrador od Alaske. Eskimi redkokdaj prekoračijo severno točko Baffinskega otoka. Razdalja od te točke do njihove najjužnejše skupine ob Reki Velikega Kita (Great Whale River) znaša okoli 1300 milj (2033 km).

Kakor severnoameriški Indijanci izhajajo tudi Eskimi iz velikega mongolskega plemena, katerega zibel je bila Azija. Vendar pa si znanstveniki še niso na jasnem o tem, ali so prekoračili Eskimi Behringovo cesto kot ločena ljudska skupina in prinesli s seboj v Ameriko svoj, tedaj že dobro razviti in edinstveni način lova na tjunje, ali če so se kot bivši prebivalci notranjih predelov pozneje naselili ob morski obali. Trenutno živi kakih 350 Caribou-Eskimov na notranji strani Barren Lands, zapadno od zaliva Hudson ter so popolnoma neodvisni od morja. Od obalnih skupin se razlikujejo v več ozirih, vendar govore isti jezik, imajo isti iglu (snežena hiša) in uporabljajo iste kajake (čolne). Ali so to samo skupine, ki so se preselile v notranjost pred razmeroma kratkim časom, ali so morda ostanki pra-Eskimov, od katerih izpeljujejo moderno eskimsko kulturo in zgodnejšo ter določeno predzgodovinsko eskimsko kulturo? Arheologija je pokazala, da sta najmanj dva kulturna vala dossegla Hudsonski zaliv in Baffinški otok, odkar so se prvi Eskimi naselili vzdolž obale.

Moderne politične meje ne omejujejo Eskimov kot naroda. Od vzhodnega Grönlanda do vzhodne konice Sibirije govore bistveno isti jezik. Knud Rasmussen, danski raziskovalec in narodopisec s svojim spremstvom grönlandskih Eskimov dejansko ni imel težav v razumevanju jezika Eskimov, ki jih je srečal na potovanju po arktični Ameriki, vse dokler se ni približal skrajnemu zapadu Alaske. Izvor eskimskega jezika in njegove sorodnosti z azijskimi in severnoameriški jeziki zahteva natančno proučevanje. Ta jezik ni arijski, je zelo gibčen in za Evropejca izredno težak. Eskimi niso imeli pisanega jezika, dokler ni pred kakimi 40 leti genijalni misijonar Peck prilagodil njihovemu jeziku abecednik, ki ga je bil nekoliko prej sestavil za Indijance nek drug misijonar. Danes so skoraj vsi Eskimi v vzhodni Arktiki večji pisanja in čitanja.

Leta 1909. je osnovala Hudson's Bay Company v bližini rta Wolstenholme na skrajni zapadni točki Hudsonove ožine »trgovsko postajo« (nekak bazar ali trgovino z vsem mogočim blagom). V naslednjih 15 letih so ob enem s tvrdo Reveillon zgradili stalne trgovske postaje v vsej deželi Eskimov v vzhodni Arktiki. V toku istega

razdobja so Hudson's Bay Company in majhni posamezni »prosti trgovci« zgradili svoje postaje tudi vzhodno od reke Mackenzie, vzdolž arktične obale. V vzhodni kanadski Arktiki so bili Eskimi že več let v stiku s kitolovci in v južnejših predelih so nekateri obiskovali trgovine imenovane Hudson's Bay Company na meji dežele Indijancev. Vzdolž osrednje arktične obale je bilo še pred kakimi 35 leti življenje Eskimov le malo različno od življenja, ki so ga vodili od leta 1771. dalje, ko je bil Hearne, prvi belokožec, ki je prodrl v to področje, priča, kako so njegovi indijanski vodniki poklali Eskime ob Krvavih Slapovih (Bloody Falls) Reke Bakrenih Rud (Coopermine River). Tako so prišli Eskimi v malo manj časa kakor življenjski dobi od kamene dobe do časa repetirne puške. Čeprav poznajo avtomobil in vlak samo s slik, so že videli jadralna letala na zasilnih vzletiščih iz snega, Dakota letala, ki so pristajala na zamrznjenih zalivih in bencinske posode, ki so jih z majhnimi padali spuščali snežnim motornim vozilom kanadske armade.

LOVCI ZA KRZNOM

Trgovske postaje so razdeljene po ozemlju Eskimov v razdalji od 100 do 300 milj. V nekaterih teh postaj živi trgovec s svojo ženo in pomočnikom popolnoma ločeno od sveta. V drugih postajah so tudi postojanke kraljevske kanadske policije, vremenske postaje ali anglikanski ali rimskokatoliški misijoni, včasih tudi vse štiri v enem kraju. Vsa trgovska postaja ima brezžično zvezo z zunanjim svetom. Zračni promet je zelo narasel posebno od leta 1942. dalje. Skoraj pri vseh urgovskih postajah lahko pristanejo vodna letala poleti in letala na smučeh pozimi.

Eskimi ne poznajo čelne imunite pred nalezljivimi boleznimi, kakor je pri gostejše naseljenih ljudeh in če se pojavijo med njimi epidemije, je to posledica njihovega tesnega stika s civiliziranim svetom. Toda letalo je tudi edino zanesljivo sredstvo, da je zdravniška pomoč hitro na mestu, kar je v teh redko naseljenih deželah velike važnosti.

Gospodarski položaj Eskimov je odvisen od povpraševanja po krznu, kakor n. pr. po krznu male bele arktične lisice. Małoštevilni kožuharji, kakor rdeča lisica, ki se včasih pojavi tudi malo severneje od drevesne meje, nadalje krzno severnega medveda, tjunja in hermelina, prispevajo k dohodkom Eskimov. Število lisic in cena krzna stalno niha, vendar lahko zasluži dober lovec v pretežno uspešnem letu 400 funtov šterlingov. Lovska doba traja od novembra do marca. S svojim lovskim plenom kupujejo Eskimi čaj, tobak, sladkor, moko in oglje za popotne pečice in včasih tudi nekoliko več dobrih reči za želedec. Toda uvožena hrana in kurilno olje bi le v

redkih primerih obvarovalo eskimsko družino pred lakoto in mrazom. Poleg tega ima vsak Eskimo še 6 do 12 psov, katere mora nahraniti in ki lahko požoro pol velikega jelena ali tjunja pri eni malici. V osrednjih predelih je glavna hrana Eskimov tjunjen, severni jelen in severni medved, na vzhodu pa mrož, beli kit in morski enorog. Severni jelen je izginil iz mnogih predelov in namesto zimske obleke iz dvojne jelenje kože morajo mnogi Eskimi danes zmrzovati v oblekah iz volne in tjunjeve kože, ki ne dajejo toliko toplote. Poleti se posvečajo ribolovu ob robu ledenega polja v vseh predelih; zimo pa prežive na mnogih krajih v notranjosti ter love ribe skozi luknje v ledu.

Grönlandskega kita in pižmarja se ne more več smatrati kot vir za hrano, čeprav so pravočasne omejitve preprečile iztrebljenje teh živali. Vrste jelena in mroža se polagoma redčijo in celo o tjunjih pravijo, da se njihovo število zmanjšuje. Celineskih sesalcev je manj, ker je postal Eskimo s puško in daljnogledom uspešnejši lovec. Veliki motorni čolni so omogočili Eskimom, da se oddaljijo 150 ali še več milj od svojega taborišča k poletnim in jenskim loviščem mrožev in da pripeljejo domov v enem čolnu 15 do 20 mrožev. Vlada in trgovci se zavedajo resnih posledic, ki se bodo pojavile ob stalnem redčenju živali in zato so določili obširno pokrajino v Barren Lands kot zaščiteni ozemlje, kjer belokožci ne smejo loviti. Oblasti so podvzele poizkus, naučiti Eskime, da ubijajo samo toliko živali, kolikor jih potrebujejo in samo takrat, kadar jim je mogoče ubito žival tudi spraviti domov.

Mnoge stare izdelke ali orodje, ki so ga preje uporabljali doma, na potovanju in na lovu, Eskimi še vedno uporabljajo, ker so boljši od evropskih nadomestkov. Celo Evropejci se poslužujejo eskimskih izdelkov. Sem spadajo jelenove kite za šivanje kož, zimske obleke iz kož severnega jelena, snežene hiše, eskimske sani ali komatik, zmrznjena ilovica, ki jo uporabljajo pri mrzlem vremenu namesto okovja za sani, v gotovih področjih kajak, harpuna, svetilke na tuljnjevo olje in obušice iz tjunjeve kože. Vendar pa uporabljajo tudi evropske orodje. Svetilke na olje so često izdelane iz kovine ali iz milnega kamna. Snežene kladce za iglu izrezujejo z jeklenim nožem ali žago. Železo in jeklo uporabljajo danes tam, kjer je preje služila kost in mroževina. Koščeni in kameniti nožev in harpunskih osti, koščeni igel, umjaka (velik kožen čoln) in lisičjih pasti iz kamena ne uporabljajo več. Samo kak lok se lahko tu in tam najde kot last starca, a oboje, lok in puščice so samo igrača za otroke.

ZIVLJENJE V SNEŽENI HIŠI

Pogosto so šele sredi novembra snežni zameti tako gosti, da omogočajo graditev

velike družinske snežene hiše. V takem igluju često prebivata dve sorodni družini, nadaljnje prostore za druge družine pa se vedno lahko še prizida. Zadnjo polovico igluja zavzema ležišče iz medvedjih in jelenjih kož. Ponoči spi tu vsa družina, morda tudi dve družini, podnevi pa sedi tu gospodar s svojimi gosti. Spredej je svetilka na olje, ki ves dan in pozno v noč veselo plapolja in ugasne šele zjutraj zaradi pomanjkanja olja. Kožnate obleke so idealne za hitro oblačenje ob mrzlih jutrih. Eskimi se skoraj vedno do golega slečejo, predno smuknejo pod tople kože na ležišču.

Pozimi je samo pet do šest ur dnevne svetlobe. Zjutraj vstane glavar družine navsezgodaj in pristavi vodo za čaj, medtem ko se ostali oblačijo. Neprijetnosti britja mu ne grenijo življenja, kajti čistokrvnim Eskimom praktično ne zraste brada. Po izdatnem zajtrku iz kuhanega ali zmrznjenega mesa, kruha in čaja mu pomagajo žena in otroci natovoriti sani. S klicem »Hu! Hu!«, ki velja psom, izgine v somrak proti robu plavajočega ledenega polja, kjer bo lovil tjunje ali pa se napoti proti svojemu lovišču kožuharjev ali k najbližji trgovski postaji, da proda svoja krzna.

Ob dnehu, ko piha ledena burja in sneg tako gosto mede, da je lov nemogoč, popravljajo poškodbe, ki jih je v večji ali manjši meri povsod dosti, kakor n. pr. na saneh, na lovskem orodju in na hiši. A tudi s preprostimi igrami si kratijo čas. V nekaterih pokrajinah, kjer je večje taborišče, je včasih ples ob bobnu. Spomladi je zopet vse drugače. Dnevi so topli in dolgi, hrane je zadosti, zima je pozabljena. Otroci spe in se igrajo po mili volji, brez ozira na čas. Moški vstajajo pozno in ves dan posedajo. Tipičen Eskimo je pretkan in previden in njegove duševne značilnosti so mnogovrstne. Večina Eskimov je potrpežljiva, so rojeni obrtniki in po naravi veseli, razigrani in odkriti ter pošteni. Na drugi strani so brezskrbni, klepetavi in se z užitek posvečajo obrekovanju sosedov in prijateljev, včasih pa so tudi muhasti in prepirljivi. Njihovi odnošaji do belega prebivalstva, — trgovcev, policije, telegrafistov, misijonarjev ali potnikov, so prijateljski, čeprav jih sami pri sebi sumijo, da jih goljufajo in varajo. Boljša oprava v stanovanjih belokožcev, čista tla, zastori itd, vse je v nasprotju z ubožnimi šatori in snežnimi hišami Eskimov in to nasprotje je v zadnjih letih še poglobilo razpad med obema plemenoma.

Med vojno so zgradili na ozemlju kanadskih Eskimov letališča s stanovanji za 500 do 1000 mož. Nekaj Eskimov je bilo tu v službi, a kmalu so se naveličali enoličnosti službe, čeprav so bili dobro plačani. Celo v dobi, ko se je največ gradilo, je ostala zemlja v okolici letališč prav tako divja in zapuščena kakor vselej. Na teh letališčih so sedaj samo najpotrebnejša moštva in Eskimi so ostali, kakršni so bili, samo da se čudijo bogastvu in razsipnosti belega človeka.

Iz našega slovstva

1. (Pod tem naslovom bomo objavljali kratek pregled slovenskega slovstvenega življenja. Snov bo dobrodošla predvsem učiteljem, pa tudi ostalim bo prišlo prav, če se bodo поблиže spoznali s slovenskim kulturnim življenjem.)

I.

PRVI ZAPISKI.

(Od naselitve Slovencev do 1551. leta.)

Pradomovina Slovanov, iz katere so se pričela pozneje seliti razna plemena, se je razprostirala vzhodno od Karpatov. V tem času so govorili vsi Slovani en, skupni jezik, ki ga imenujemo praslavonščina. Ko so se pričeli Slovani seliti proti jugu, vzhodu in zahodu ter izgubili medsebojno zvezo, se je pričel tudi njihov jezik razčlenjevati v razna narečja, iz katerih so se pozneje razvili jeziki sedanjih slovanskih narodov.

*

Slovenci so se naselili med porečji Rabe, Mure, Save in Soče v 6. in 7. stoletju. Prvo jedro njihovega novo naseljenega ozemlja je bila Karantanija, vzhodno od nje pa je zavzemala važno mesto kneževina Panonija ob Blatnem jezeru. Samoobsebi je umevno, da Slovenci na tej zemlji niso bili prvi naseljenci. Ob naselitvi so našli mnogo starih prebivalcev keltskega, ilirskega in romanskega pokolenja, ki so se pa kmalu spojili z novodošliimi prebivalci.

*

S pričetkom pokristjanjevanja soupada tudi prva odvisnost Slovencev od nemške oblasti. Slovenci pač niso mogli odločilno vplivati na razvoj narodovega življenja, ker so jim gospodovali tujerodni fevdalci, a oni so bili tlačani. Ko so pričeli leta 1002. deliti njihovo osrednjo kneževino Karantanijo, so se razmere še poslabšale. Slovenske pokrajine so bile ponovno združene šele pod Habsburžani v začetku novega veka. Vendar ta združitev, ki

je trajala do leta 1918., ni mogla okrepiti narodne povezanosti med Slovenci, ker so vladajoči krogi delali po geslu: deli in vladaj! Nasprotno pa se je v tem času močno okrepila pokrajinska zavest, kar za slovensko skupnost ni bilo vedno ugodno. S pomladjo narodov (1848) je zavlel tudi po Sloveniji nov veter — zavest slovenske narodne skupnosti, ki se je v raznih odtenkih že pred tem časom večkrat pokazala na obzorju in dobila svojo določeno obliko.

*

V novih gospodarskih in političnih razmerah, zlasti pa še pod vplivom krščanstva, se je začel jezik Slovencev oddaljevati od praslavonščine. Prvi zapiski slovenskega jezika so nam ohranjeni iz X. stoletja.

*

Poseben vpliv na razvoj slovenskega jezika imata tudi brata Konstantin (Ciril) in Metod. Po rodu sta bila Grka iz Soluna. Metod se je rodil okrog leta 810., Konstantin pa leta 826. ali 827. Metod je bil najprej cesarski namestnik v Makedoniji, pozneje pa se je pridružil bratu Konstantinu, ki je bil duhovnik in učitelj filozofije na dvorni visoki šoli v Carigradu in šel z njim oznanjevat katoliško vero Arabcem in Hazarom (860). Ko sta se vrnila, ju je poslal cesar na prošnjo moravskega kneza Ratislava na Moravsko, ker sta izza mladih let znala jezik, katerega so govorili slovanski prebivalci v okolici Soluna.

Praden sta odšla na pot (863. l.), je sestavil Konstantin slovansko abecedo — glagolico. S pomočjo te abecede sta prevedla v narečje makedonskih Slovanov, katerega pa so tudi na Moravskem lahko razumeli, najpotrebnejša besedila: apostolska dela, evangelije, psalme in drugo. Tako so v 9. stoletju nastali prvi zapiski v jeziku makedonskih Slovanov. Jezik, v katerem sta Konstantin in Metod napisala prve slovanske knjige, se imenuje stara cerkvena slovansščina.

V zadnjih letih svojega delovanja (Konstantin je leta 869. umrl v Rimu kot redovnik z imenom Ciril) je Metod s pomočjo učencev prevedel še več bogoslužju potrebnih knjig. Po njegovi smrti (885. l.) so slovanske duhovnike pregnali iz Moravske. Odšli so na Ilirsko,

v Srbijo in Dalmacijo ter Bolgarijo. Eden izmed Metodovih učencev (verjetno sv. Klement), je sestavil cirilico, preprostejši starocerkveno-slovanski črkopis, ki je pričel izpodrivati težko glagolico.

*

Prvi oznanjevalci krščanstva med Slovenci so bili tujci, ki so oznanjevali krščansko vero v latinščini. Njihovo delo ni imelo uspeha, ker jih narod ni razumel. Ko pa sta cerkvena in svetna oblast za časa Karla Velikega določili, da naj nauče vernike nekaj molitev tudi v materinščini, je bil uspeh boljši. Tako se je krščanstvo v stoletju po Metodovi smrti ukoreninilo med Slovenci. Iz tega časa izvirajo tudi prvi slovanski zapiski, ki nam nudijo jasno sliko o začetkih slovenskega jezika.

*

V državni knjižnici v Münchenu (Monakovem) hranijo rokopisni zbornik, katerega so dobili leta 1803. iz Freisinga (Brizinj). Zbornik obsega 169 pergamentnih listov. To so večji del latinski zapiski bogoslužne vsebine.

Za naš narod je ta zbornik velikega pomena, ker so vanj uvrščeni tudi trije slovanski odlomki. To so takomerenovani brizinski spomeniki, nastali med leti 927 in 1025. Ti zapiski so prepisi, vendar priloge niso ohranjene. Gotovo pa je, da so nastali prvopisi vsaj sto let prej kot prepisi.

Uvod v prvi zapisek pričča, da so zapisani obrazec uporabljali za splošno javno izpoved, ki jo je po pridigi duhovnik glasno govoril, verniki pa so jo za njim ponavljali. Drugi zapisek govori o grehu in pokori, tretji pa vsebuje novo obliko splošne javne izpovedi.

Ta tri slovanska besedila si je zapisal v svoj dušnopastirski priročnik neznan nemški duhovnik, ki je deloval med slovanskim ljudstvom. Iz dejstva, da je imela brizinska škofija svoja posestva na zapadnem Koroškem, sklepamo, da so spomeniki nastali na zapadnem Koroškem.

V brizinskih spomenikih najdemo veliko besed, ki so še danes v rabi na Štajerskem in v Prekmurju. Po tem dejstvu sklepamo na jezikovno zvezo prvih slovanskih zapiskov s slovstvenim delom Cirila in Metoda na Moravskem in v Panoniji. Brizinski spomeniki so najstarejši slovanski jezikovni zapiski. (Dalje prihodnjic.)

Disana poljana

A. Daudet: KIKINJANSKI ŽUPNIK

(Prevod iz francoščine)

Gospod Martin je bil župnik v Kikinjanu. Dober in kot zlato pristen je očetovsko ljubil svoje Kikinjance. Zanj bi bil Kikinjan raj na zemlji, če bi mu le Kikinjanci delali malo več veselja. A žal, v spovednici so pajki nemoteno predli in za Veliko noč so ostale hostije v ciboriju. Dobremu duhovniku se je radi tega krčilo srce in vedno znova je prosil Boga milosti, da ne bi umrl, predno bi ne zbral svojih razkropljenih ovčic.

In videli boste, da ga je Bog uslišal.

Neke nedelje je šel gospod Martin po evangeliju na prižnico.

»Dragi verniki!« je rekel, »verjemite, ali ne: preteklo noč sem se, ubogi grešnik, znašel pred nebeškimi vrati. Potrkam in sveti Peter mi odpre.

»Glej no! Vi ste, marljivo gospod Martin«, mi de. »Kaj pa bo dobrega? S čim naj vam postrežem?«

»Dragi sveti Peter, Vi imate veliko knjigo in ključ. Ali bi mi mogli povedati — če nisem preveč radoveden — koliko Kikinjancev imate v nebesih?«

»Zakaj pa ne, gospod Martin; kar sedite, bova skupaj pogledala.«

Sv. Peter vzame veliko knjigo, jo odpre in si natakne očala:

»Poglejte torej! Kikinjan, sva rekla. Ki... Ki... Kikinjan. Ga, ga že imava. Kikinjan... Dragi Gospod Martin, stran je popolnoma prazna! Niti ene duše... Toliko Kikinjancev je tu kot dlak na žabi.«

»Kako? Nikogar iz Kikinjana ni tu? Nikogar? Saj ni mogoče! Poglejte no bolje...«

»Nikogar ni, sveti mož! Pa še sami pogledjte, če mislite, da se norčujem.«

In meni, gorje, so zatrepale noge in s povzdignjenimi rokami sem prosil usmiljenja. Sv. Peter pa reče:

»Verjemite mi, gospod Martin, res ni treba, da si tako k srcu vzamete, saj vas še kaj lahko zadene. Predvsem ni to vaša krivda. Glejte, vaši Kikinjanci morajo najbrže prebiti v vicah kakšno pokoro.«

»Ah, za božjo voljo, veliki sv. Peter, dajte, da jih bom mogel vsaj videti in jih potolažiti.«

»Rade volje, dragi prijatelj!... Nataknite si brž te sandale, ker poti tu niso preveč lepe... Vidite, tako je prav... Zdaj pa pojdite naravnost naprej; vidite, tu spodaj na dnu, če se obrnete? Našli boste srebrna vrata, vsa posejana z črnimi križi... tam na desni... Tam potrkajte, pa vam bodo odprli... Srečno! Pa zdravi in veseli ostanite.«

Pa sem potoval... potoval! Kakšna hoja! Še sedaj me kurja polt obliva, če le pomislim na to. Mala stezica, polna trnja in žarečega kamenja ter sikajočih kač me je pripeljala prav do srebrnih vrat.

»Tok, tok!«

»Kdo trka?« se oglasi hripav in otožen glas izza vrat.

»Župnik iz Kikinjana.«

»Iz...?«

»Iz Kikinjana!«

»Aha... Kar vstopite.«

Vstopim. Velik, lep angel s perutmi, črnimi kot noč in z obleko, svetlo ko dan, z diamantnim ključem za pasom piše z vnašo v veliko knjigo, še večjo, kot je ona svetega Petra.

»Torej, kaj bi radi? Kaj želite?« de angel.

»Dobri angel rad bi zvedel, — morda sem preradoveden — ali nimate tu kaj Kikinjancev.«

»Kaj...?«

»Kaj Kikinjancev, ljudi iz Kikinjana. Njihov župnik sem namreč.«

»O, gospod Martin, je-li?«

»Na uslugo, gospod angel!«

»Iz Kikinjana, pravite?«

In angel odpre ter lista po veliki knjigi; zraven si sliči prste, da mu gre lista ne bolj od rok...

»Kikinjan«, pravi in globoko vzdihne...

»Gospod Martin, v vicah nimamo nobenega Kikinjanca.«

»Jezus, Marija, Jožef, nikogar iz Kikinjana v vicah! Za božjo voljo, kje so vendar?«

»No, človek božji, so pač v nebesih; kje za hudirja pa bi radi, da bi bili?«

»A jaz prihajam baš od tam, iz nebes...«

»Od tam pridete?... No ja? A tako?«

»No ja! Tam jih ni!... Oh, sveta mati angelska!...«

»Kaj hočete gospod župnik! Če jih ni v nebesih in ne v vicah, pa ni druge pomoči, kot da so...«

»Sveti križ božji! Jezus, Sin Davidov! Oh, oh, oh, je-li mogoče? če se ni morda sveti Peter zlagal?... Vendar nisem sli-

šal, da bi bil petelin zapel... Oh, me srote! Kako pa naj grem v nebesa, če mojih Kikinjancev ne bo tam?«

»Poslušajte, ubogi gospod Martin, ker že hočete natančno zvedeti, naj stane kar hoče, in se na lastne oči prepričati, kako je z njimi, pojdite po tej stezi, a hodite brzo, če le znate teči... Tam na levi boste našli velik vhod in boste vse zvedeli. Dal Bog!«

In angel je zaprl duri.

To je bila dolga pot, vsa posuta z rdečo žerjavico; opotečal sem se, kot da sem se bil napil, pri vsakem koraku sem se spotaknil. Ves moker sem bil, na vsakem lasu je visela potna sraga, od žeje sem hropel... Toda, pri moji veri, sandale, ki mi jih je sveti Peter posodil, so me obvarovale, da si vsaj nog nisem osmutil.

Ko sem se tako cincajoč dovoljkrat spotaknil, zagledam na levi vrata, ne vrata, portal, ogromen portal, na stežaj odprt ko vrata v velikansko krušno peč. Oh, dragi moji, kakšen prizor! Tu me nihče ni vprašal za ime, tu ni seznama, kar v gručah stopajo skozi na stežaj odprta vrata kot vi ob nedeljah v krčmo.

Curkoma me je oblival pot in vendar sem odrevenel, mraz me je stresal, lasje so se mi ježili. Smrdelo je po prismojenem, po pečenem mesu, nekako tako ko smrad, ki se širi na Kikinjanu, kadar kovač Elva pri kovanju obžiga kopito starega osla. Sape mi je zmanjkovalo v tem smrdečem in zakajenem vzdušju; čul sem grozno kričanje, stokanje, vpitje in preklinjevanje. »No, boš šel noter ali ne boš šel, ti?« se zadere name rogat vrab in me dregne z vilami.

»Jaz? Tu notri že ne grem. Saj sem prijatelj božji.«

»Prijatelj božji si... Grinta stara, kaj pa iščeš potem tu okrog?«

»Pridem... ah, ne pravite mi o tem, saj že komaj stojim... pridem... pridem od daleč... ponižno vprašat... če, če... imate tu slučajno kakega... kakega Kikinjanca...?«

»Uh, strela božja! Neumen se delaš, ti, ko da ne bi vedel, da je ves tvoj Kikinjan tu. Daj, krokar črni, pogledaj pa boš videl, kako smo jih tu razmestili, te znamenite Kikinjanca.«

In videl sem sredi velikanskega ognjenega vrtinca: Dolgega Petelinarja — saj

ste ga vsi poznali, dragi moji, — Petelinarja, ki se ga je tolikokrat navlekel in potem otresal uši svoji ubogi ženi.

Videl sem Katrico... tisto malo beračico, z zavihanim nosom... ki je sama spala po skednjih... Gotovo se je spominjate, nemarneži... A pustimo to, sem že itak preveč rekel.

Videl sem Paskala Tihoprsta, ki si je stiskal olje iz Julinovih oliv.

In Babeto, ki je za žanjci pobirala klasje in tam cele šope pulila kar iz kop, da je tako hitreje napolnila svoj snop.

Videl sem mojstra Grapazija, ki je tako lepo mazal kolo pri samokolnici.

In Dofina, ki je tako drago prodajal vodo iz vodnjaka.

In Tortijara: Ko me je srečal z Najsvejšim, je šel mirno svojo pot s kapo na glavi in pipo v kljunu... pa ponosen ko turški paša, kot bi srečal psa.

In Kolona z Zeto, pa Jaka in Petra in Toneja...«

Ganjeni, blede od strahu vzdihujejo poslušalci in kar vidijo v široko zevajočem peklju ta očeta, oni mater, ta babico, oni spet sestro...

»Sami vidite, dragi moji«, povzame dobri župnik Martin, »sami vidite, da tako ne gre več. Meni so dane duše v skrb in hočem vas rešiti pekla, kamor vsi drevite z glavno naprej. Jutri se bom lotil dela, takoj jutri. In dela ne bo manjkalo! Takoj se bom lotil. Da pojde namreč vse prav od rok, je treba reda. Šlo bo lepo po vrsti. Jutri, v ponedeljek, bom spovedoval starčke in starke. Nič posebnega.

V torek otroke. Brž bom opravil.

V sredo fanti in dekleta. To se bo najbrž zavleklo.

V četrtek može. Na kratko bomo opravili.

V petek žene. Pravim: Samo kakih zgodobic nikar!

V soboto mlinarja! Ne bo preveč cel dan samo zanj...

In ko bomo v nedeljo dokončali, bomo vsi prav srečni.

Glejte, dragi župljani, ko je žito zrelo, ga je treba požeti. Ko je vino nalito, ga je treba popiti. Glejte cel kup umazanega perila, treba ga je oprati in sicer temeljito oprati. Te milosti vam iz srca želim. Amen!«

Rečeno, storjeno. V potokih je tekla milnica.

Po tej znameniti nedelji se je širil vonj kreposti Kikinjancev daleč naokrog.

In dobri gospod Martin, srečen in vesel, je naslednjo noč sanjal, da se vzpenja, obdan od svoje črede v blesteči procesiji med gorečimi svečami v oblaku zlahotno dišečega kadila in z otroškim zborom, ki prepeva Tedeum, po sveti poti pred božji prestol.

VODOVNIKOV JURIJ

Čeprav Vodovnikov Jurij že davno počiva za cerkvenim zidom v Skomerju na Pohorju, naj se ti, moj cenjeni bralec, predstavi kar sam:

»Vodovnikov sem Jurij sem s Skomerja doma, v raztrgani kočuri, štiri okenca ima.«

Pričujoče vrstice že povedo, da Juriju ob rojstvu, pa tudi pozneje v življenju ni bilo postlano z rožicami. V razdrapani Vodovnikovih kočij, ki leži v območju skomerjanske fare na vedno zelenem Pohorju, je pred dobrimi sto leti zavekal na slavnem ležišču nov zemljan. Sojenice mu v zibelko niso položile ne srebra in ne zlata. Sodile so mu življenje, kot ga je že pred njim živel Vodovnikov rod: polno težav, briddkosti in razočaranj in le malo sončnih, srečnih dni vmes. Le nekaj naj bi bilo drugače. Jurij je dobil na življenjsko pot še polno golido dobre, židane volje, ki bi naj njemu in njegovim sotrpinom olepšavala trpko vsakdanost.

Morda si že uganil, dragi bralec, da je Vodovnikov Jurij v poznejših letih postal pesnik. Pa boš razočaran, če ti povem, da boš po knjižnicah zaman iskal zbirko njegovih pesmi. Če te bo pa ob priliki zanesla pot tja doli do pohorskih hramov in kočur, ki ob šumenju zelenih gozdov zaslanjano strmijo daleč v svet pod seboj, potem boš spoznal tudi Vodovnikovega Jurija. Takega, kot je nekoč živel, trpel in se veselil. Njegove pesmi, bolje rečeno popevke, so preživele že mnogo pohorskih rodov in so ostale take, kot ob Vodovnikovem času: polne ljubezni do rodne grude, šegave, in okorno porodne, primerne značaju in življenju pohorskih gruntarjev, drvarjev in ogljarjev. Popevke niso nikjer zapisane, pa jih vendar zna na pamet že vsak pohorski paglavec, ker se prenašajo iz roda v rod. Kako dolgo še? Ker so vzete iz življenja, iz živih src in misli, najbrže tako dolgo, dokler bodo še šumeli zeleni pohorski gozdovi.

Vodovnikova mladost je bila trda. Ma-

ter je kmalu izgubil, z očetom pa je moral deliti vse težave v boju za vsakdanji kruh.

Prisluhnimo, kako je pozneje sam opeval svoja otroška leta:

»Ko se fant na svet uleže, mu že coklje gor priveže. Ga nažene krave past', kak' bi mogla s'rota rast?«

Vodovnik ima v teh vrsticah v mislih očeta, ki je bil potujoči tkalec. Kot neoglajeno siroto ga je oče poslal k sosednjemu kmetu, kjer je bil Jurij potem za pastirja. Pozneje, ko je nekoliko dorastel, ga je oče jemal s seboj na »štiro«. V teh časih so Pohorci še pridno sejali lan in v vsaki hiši so bile postavljene statve. Domače platno in irhovina sta bili zelo obrajtani, prav tako pa tudi spretni tkalec. Po očetovi smrti je bil Jurij že izučen tkalec — in še nekaj več. Bil je tudi izredno nadarjen pripovedovalec in godec, kmalu znan in cenjen širrom Pohorja: od Sv. Martina do Pameč, pa od Ribnice do Sv. Florijana. Prav zaradi tega so ga Pohorci radi vabili na štiro. Ob večerih je zbrani družini pripovedoval novice in dogodivščine, ki jih je nabral na svojih potovanjih od hiše do hiše, iz ene fare v drugo. Seveda je marsikaj prenaradil po svoje, posebno rad pa je dal raznim dogodkom šaljivo obliko. In če so postavili predenj še kučo dobrega mošta, se mu je otajalo grlo. Ob spremljevanju harmonike je zapel to in ono zbadljivo na račun gospodarja ali gospodinje. Pri tem so se mu vrstice kar same od sebe porajale — in kar je bilo ljudem najbolj všeč, da so se na koncu lepo ujemale, Pohorci pravi »raj-male«.

Vodovnik pa ni smel manjkati na nobeni gostiji. Če je bil kmet le nekoliko premožen, je povabil na gostijo tudi Jurija. Ob takih prilikah je Vodovnik zložil in kar sam uglasbil primerno pesem na čast ženinu in nevesti. Dobre letine, zdravje, dolgo življenje in rajdo otrok, k vsemu pa vrhnan koš božjega blagoslova je želel v teh popevkah novoporočencem. Čim daljša

O. Sejavcc:

Intro

Čuj, jeklo je udarilo ob bron, molčanje je brneče vztrepelato, svetloba je dosegla sinji vzpon krdele zvezd v tolmun vesolja palo.

Glej, hribi, njive, strehe in poti so razodete, rosne in spočite, objete od žarečih rok, dlani, pod nebom pesmi ptičk so spat razlite.

O človek, glej, Bog zopet je tvoj čas dobrotno za nov sončen dan podaljšal: tek mu jmo, kdo ga lepše izmed nas bo s čednostmi in žrtvami ozaljšal!

Večerni čas

Večerni čas je združil vlažne sence v ponjavo sivo in nad zemljo prižgal zvezdá lestence.

Že dirja noč od vzhoda; vedno tiše s prečno grivo zagrinja rahlo gore, njive, hiše.

Ustavil se je plug sred brazde črne. Telo naj leže pokojno, da se moč mu vrne!

Glej, svet je zočen! Iz vaši na polje pogled ne seže, a na stečaj odpira se veselje...

O vse, kar mati zemlja je rodila, zdaj kot preteško leži na tleh, negibno in brez krila.

Od njiv, gozdov, bregov in kašč pa duša navzgor v nebeško prostost se dviga in Boga okuša...

je bila popevka, tem bolj so bili svatje razigrani in židane volje in marsikaj krajcer ali celo tolar je romal v Vodovnikovo mošujo. Seveda ne za dolgo. Ob prvi priliki je Vodovnik s prisluzenim denarjem gostil v vaški krčmi sebe in šabi enate.

Ko se mu je zdelo, da že dovolj dolgo sam kolovrati po svetu, so se oženil. Vzel je bolešno vdovo, ki mu je prinesla h kočij le troje tujih otrok. Jurijevo življenje je bilo zdaj še težavnejše in v svojih popevkah večkrat vzdihuje po brezskrbnem samskem stanju. V to dobo spada tudi Vodovnikovo srečanje z buditeljem in prosvetiteljem Slovencev, škofom Slomškom.

Nekatere Vodovnikove popevke, robate in včasih že kar nedostojno zasoljene, so vzbudile mnogo nevolje pri nekaterih duhovnih gospodih. Tako je prišel glas o Vodovnikovem Juriju tudi na uho škofa Slomškega, ki je prav v tem času preselil svoj škofovski sedež iz Sv. Andraža v Maribor. Slomšek je pojav pohorskega ljudskega pevca meril z drugačnim merilom kot padeželski duhovniki in je povabil Vodovnika k sebi v Maribor. Sam sin preprostih kmečkih staršev izpod pohorskega znojca, je škof Slomšek predobro razumel preprostega pohorskega kočarja in njegove popevke. Nič graje ni prišlo iz njegovih ust, saj je iz vseh Vodovnikovih pesmi dihala le zdrava domača zemlja ter trdo in robato življenje ljudi, ki ji zvesto služijo. — Ko se je Vodovnik vrnil, je seveda na dolgo in široko ter z velikim spoštovanjem pripovedoval o tem srečanju. Pohorci so ga poslušali z odprtimi ustmi.

Vsa Vodovnikova priljubljenost pa ni prav nič izboljšala njegovega gmotnega položaja. Mnogo je bil kriv tudi sam, ker prisluzeni denar pri njem ni imel obstanka. Ko mu je umrla žena, ni bilo pri hiši niti krajcarja. Pri sosedu si je izprosil par desk, da je lahko sam zbil za ženo preprosto krsto. Pri tem je potožil sosedu: »In kdo bo meni, revežu, naredil krsto?« Kot da bi slutil, da so tudi njegove ure štete. Iz otočnosti je še enkrat planila iz njega stara norčavost, ko je zapel življenjski družici v slovo:

»Mi je ženka umrla, v nebesa je šla. Je coklje pozabla, nazaj je prišla.«

Par dni po pogrebu, je legel tudi on. Ko ga je že smrt grabila za vrat, je prozil za harmoniko. Položili so mu jo v naročje. Le pogledal jo je, dolgo in hrepeneč, roke pa so mu ostale negibne. Ljudskega pevca Jurija ni bilo več...

Ob njegovem grobu je bilo pogrebecev, kot jih še ni videla skomerjanska fara. Kočarji, ogljarji in gruntarji so se poslovili od priljubljenega pevca. Marsikatera solza je zdrčala v zaraščeno lice.

Dandanes krasi Vodovnikov grob imeniten nagrobni kamen. Postavili so mu ga hvaležni Pohorci. Spomladi ga bodo neke dekliske roke okrasile s plavimi spominčami.

Dr. Z. L.:

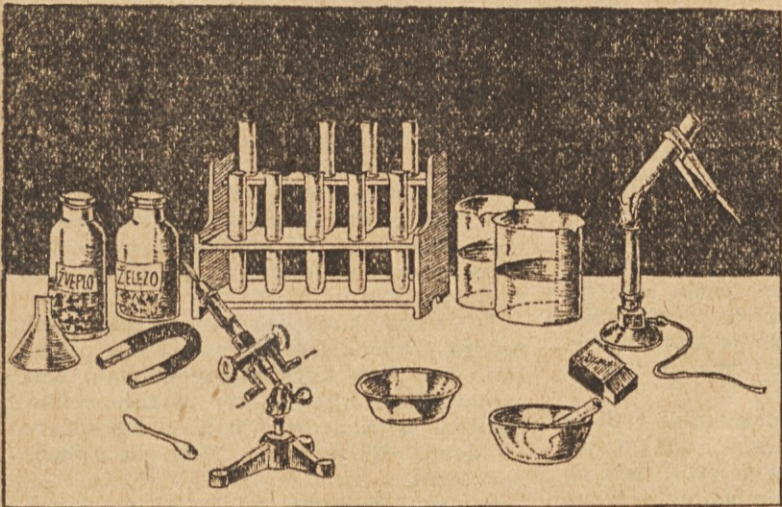
Veda čarovnikov

(Nadaljevanje.)

»V delavnico sem Tvojo zrl...«
(S. Gregorčič)

»Stvar postaja zapletena«, je mrmral sam pri sebi Nace. Nervozno se je praskal po glavi, obraz mu je bil ves zaripel od napetega ramišljanja. »Analiza... sinteza... element... spojina... atom... afiniteta... — ti stvar presneta!«

Oče se je vrnil z mesta. Še ni slekel plašča, že mu Nace našteva svoje litanije nerazumljivih besedi. Oče se smehlja in odkimava. »Dragi Nace, z mojo učenostjo je pri kraju. Besede, ki ti delajo težave, me pač spominjajo na nekdanje lepe šolske dni. A kje so tisti časi! Prah pozabe je že legel nanje.« Nace je žalostno sklonil gla-

vo, zvezek mu je zdrsil iz rok. »Moje kemije je torej konec.« — »Nikakor! Predvideval sem ta trenutek in uredil vse tako, da ti ni treba prav nič obupavati. Moj nekdanji sošolec je inženjer kemik. V predmestju ima svojo vilo in v njej kemijski laboratorij, kjer dela različne preiskave po naročilu. Govorila sva o tvojem navdušenju za kemijo. Silno je bil vesel. Rabil bi namreč pomočnika, seve takega, ki ga kemija veseli in zanima.« »Krasno«, je vzkliknil Nace, ves žarček od veselja. »Predstavil te bom in vse drugo bo prišlo samo od sebe.«

*

»Povej mi, oče, kaj je to kemijski laboratorij?«, je spraševal Nace, ko sta z očetom stopala v predmestje k inženjerju. »Slovensko bi se temu reklo znanstvena delavnica, v kateri se vrše poskusi.« — »To mora biti zanimivo!« — »Sva že tu«, je rekel oče in zavila sta v stransko ulico. Obstala sta pred lepo in okusno zgrajeno vilo izven mestnega hrupa, a vendar ne daleč od središča. Obkrožal jo je skromen sadovnjak. Grede cvetic so v poletju krasile njeno pročelje, na katerem je Nace bral napis: Zasebni zavod za analitsko kemijo. Ing. Janez Trdan.

Zapel je zvonec in služkinja je odprla. Gosta sta vstopila v sprejemnico. Brž je prišel inženjer, mlad, prijazen gospod visoke rasti v belem plašču. Podali so si roke. Nacetu je pogled nehote obvisel na inženjerjevih prstih, ki so bili ožgani in razjedeni od kislin. »Gotovo so kemikalije izlužile iz njega zadnjo kapljo maščobe, da je tako neznanjsko suh, je pomislil.

Po kratkem razgovoru se je oče poslovil, Nacetu pa so se odprla vrata v kraljestvo njegovih sanj. »Kemijski laboratorij«, je bral napis nad vrati. Inženjer ga je potisnil v sobo. Nace je strmel od začudenja. Oči so mu najprej obvisle na nasprotni steni, kjer je visel pod razpelom napis:

»V delavnico sem Tvojo zrl,
videl vedno sem vrvenje,
prelivajoče se življenje,
prerojevanje, prenavljanje
iz bitja v bitje presnavljanje...«

(S. Gregorčič)

Potem se je zazrl po sobi, ki se mu je zdela skladišče najrazličnejših naprav, strojev, aparatov, steklenega posodja vseh oblik in velikosti. A v vsej tej raznolikosti ni bilo nobenega nereda, vsaka stvar je bila na svojem mestu, vse snažno, vse pomirno in čisto, nikjer nobenega prahu. Skozi velika okna na desni in levi se je vsipala svetloba in se odbijala na čistem, lesketajočem se tlaku. Na sredi laboratorija je stala podolgovata velika delovna miza, pokrita z belimi kamenitimi ploščicami. Na njej sta bili pritrjeni dve veliki vodovodni pipi iz svinca in male pipice za svetilni plin. Kljuni iz medi so se svetili, kot bi bili zlati. Ob robu mize so bila razvrščena raznobarna vtikala za električni tok. Na mizi je bilo veliko stojalo z epruvetami, nekaj Bunsenovih gorilnikov, steklenice z reagenti. Ob stenah je videl omare s steklenimi vrati. Police so bile natlačene z zavoji in zavitki z etiketami in napisi, št-

povniki in steklenicami. V drugi omari je opazil shranjene aparate, ki jim ni vedel ne imena in ne pomena. V kotu je stala majhna mizica in pred njo okrogel stolček. Na mizi je bil velik rjav steklen poveznik. Inženjer ga je dvignil. Pod njim je bila daljnogledna podobna naprava. »To je drobnogled ali mikroskop«, je dejal. Prijel je Naceta za roko, z iglo mu je segel pod noht in razmazal nesnago po majhnem stekelcu ter ga porinil pod objektiv. Nace je prislonil oko k okularju. Ni se mogel načuditi množici majhnih bitij, ki so mr-golela v tistem drobcu črne za nohtom. Nato sta stopila k drugi mizici. »To je analitska tehnica«, je dejal inženjer. »Tehtanje je kemikovo vsakdanje opravilo, tehnika je zelo natančna, stotinko grama pokaže popolnoma zanesljivo.« Nace si je izpulil dolg las z glave in sta ga stehtala. Naceta je končno preobličila novih vtisov utrudila. Inženjer je to opazil in dejal: »Za danes naj bo dovolj! Prvi dan tvoje učne dobe je končan. Sedaj se vrni domov in se odpočij. Jutri pa na svidenje!«

Nacetu se je zdelo, da mu je glava narasla kot nogometna žoga, če jo natlačiš z zrakom. Prepolno je bil v njej novih slik in cela kopica tujih izrazov in imen. »Kdaj si bom vse to zapomnil?«

Prvi poskusi

Nace se je v laboratoriju že kar udomačil. Naučil se je, kako je treba ravnati z ognjem, gorilniki in puhalom, z električno pečjo in sušilniki. Vedel je, kako je treba postopati s stekleno posodo, epruvetami, retortami, čašami in bučami, da na plamenu ne počijo. Poznal je že par osnovnih kemikalij in prepise za njihovo varno uporabo.

»Gospod inženjer!« je vprašal nekega dne. »Na vaši vili je napis Zasebni zavod za analitsko kemijo. Kaj pa je to analitska kemija?« — »To je panoga kemije, ki se peča s kemijsko analizo«, je pojasnil inženjer. »Sedaj nisem mnogo na boljšem, moram pač še naprej vprašati, kaj je kemijska analiza.« »To sem pričakoval. Napraviva majhen poskus, ki bo odgovoril na vsa tvoja vprašanja.« Segel je v omari in vzel iz nje štupovnik. »Daj mi čisto suho epruveto!« S koščeno žličko je segel v štupovnik in vzel iz njega za dober naprstnik nekega rdečega prahu. »Ta prah se imenuje rdeči precipitat. Prižgij gorilnik!« — Vsipala sta prah v epruveto. — »Primi epruveto previdno na gornjem koncu in jo drži v plamenu! Obračaj jo, da se bo rdeči precipitat enakomerno segreval!« — Par hipov sta molčala. — Inženjer: »Iz epruvete uhaja nek plin. Ni ga opaziti, ker je brez barve in brez vonja. Toda glej!« — Približal je ustju epruvete tlečo treščico. »Kaj si opazil?« — Nace: »Treščica je burno zagorela s plamenom.« — Inženjer: to je dokaz, da iz epruvete uhaja plin, ki mu pravimo kisik. Ta namreč pospešuje gorenje. Ali opaziš še kaj?« Nace: »Nič takega!« Inženjer: »Dobro si oglej gornji konec epruvete!« — Nace: »Če se ne motim, vise na steklu majhne svetle kapljice.« — Inženjer: »Res je! Iztresi jih nekaj na papir!« — Nace: »Oho! To je pa živ o srebro!« — Inženjer: Odkod ga poznaš?« — Nace: Nekoč se sestri ni ljubilo v šolo in se je naredila bolna. Da bi pokazala, da ima vročino, je namočila termometer v vročo kavo. Termometer je počil in potem so bile na dnu skodelice prav take kapljice.« Inženjer se je smejal in Nace tudi. — Inženjer: »Kaj misliš, iz česa je torej sestavljen rdeči precipitat?« — Nace: »Iz kisika in živega srebra.« Inženjer: »Točno!« — Nace: »Iz česa je pa sestavljen kisik ali živo srebro?« — Inženjer: »Kisika in živega srebra ne moremo dalje razkrojiti, to sta enostavni telesi.« — Nace: »Zanimivo! Pa če bi ju še dalje segrevali ali obdelovali s kemikalijami?« Inženjer: »Vse zaman! Ni kemijskega sredstva, ki bi moglo kisik in živo srebro še bolj poenostaviti.« — Nace: »Čudno!« Inženjer: »Kemija pozna okoli 92 takih snovi, ki se s kemijskimi sredstvi ne dajo razkrojiti. Pravimo jim zato prvine ali elemente. Vsako snov pa, ki ni element, more kemik razkrojiti v elemente in takemu razkroju pravimo kemijska analiza.« Nace: »Aha, sedaj se mi je pa že posve-

tilo. Analitična kemija je torej ona panoga kemije, ki razkraja snovi v elemente. Sedaj razumem, kaj pomeni napis na vili.« Inženjer: »Me veseli!« — Nace: »Ali je les tudi element?« — Inženjer: »Ne, les pa ni element.« — Nace: »Dajva ga analizirati!« — Inženjer (se nasmehne) »Analiza lesa ni več tako enostavna kot pri rdečem precipitatu. V mojem laboratoriju bi tega poskusa ne mogla izvesti.« — Nace: »Kaj pa steklo, je element?« — Inženjer: »Tudi ne!« — Seže na polico in potegne z nje knjigo, odpre jo na zadnji strani in pokaže Nacetu razpredelnico: »Poglej, tu so po abecednem redu navedeni vsi elementi. Ne bo škodilo, če se teh imen naučiš.« — Nace: »Naučil se jih bom.« — Inženjer: »Ker sva že pri stvari, naj ti povem še to. Elemente delimo v kovine in nekovine. Med kovine štejejo one, ki dobro prevajajo električni tok in toploto in imajo večjo težo. Kovine so n. pr. natrij, kalij, kalcij, magnezij, železo, baker, cin, cink, živo srebro, zlato, platina. Nekovine pa so: vodik, kisik, ogljik, dušik, žveplo, fosfor, silicij, klor, jod.« — Nace: »Vse snovi, ki jih srečamo v naravi, so torej ali elementi ali pa...« — Inženjer: »... spojine teh elementov.« — Nace: »In človeško telo?« — Inženjer: »Rastlinsko in živalsko telo sestavljajo zlasti tile elementi: ogljik, vodik, kisik, dušik, žveplo, fosfor, kalcij, kalij, magnezij, železo.« — Nace: »Kdo bi si mislil! — Toda, dovolite še eno vprašanje!« — Inženjer: »Prosim!« — Nace: »Ali je možen tudi obraten postopek ali poskus, kjer se elementi združijo v novo snov?« — Inženjer: »Vsekakor! Pojav, pri katerem nastane iz elementov nova snov, imenujemo kemijsko spajanje ali sintezo. Nastali novi snovi pravimo spojina.« — Nace: »Zelo rad bi videl kak tak

poskus.« — Inženjer: »To je enostavna stvar. Poišči v omari žvepleni cvet in železo ne opilke!« — Nace: »Tu so!« — Inženjer: »Poglej sedaj v razpredelnico, ali najdeš žveplo in železo med elementi!« — Nace: (gleda v knjigo) »Da, železo in žveplo sta elementa.« — Inženjer: »Dobro! Spojila ju bova v novo snov s povsem drugačnimi lastnostmi, kakor jih imata železo in žveplo. Sedi h tehtnici in odtehtaj točno 7 g opilkov in 4 g žvepla! Nace tehta. — Inženjer: »Kaj vidiš?« — Nace: »Nastal je siv prah. Ali je to že nova snov?« — Inženjer: »Nikakor! To je zmes. Železo prav lahko ločiš od žvepla.« — Nace: »Kako?« — Inženjer: »Z magnetom! Glej!« — Približal je zmesi magnet. Vsi opilki so se obesili nanj, na papirju je ostalo samo žveplo. — Nace: »Kako naj torej dobim iz tega novo snov?« — Inženjer: »Segrevaj epruveto v plamenu!« Nace dene epruveto v plamen, epruveta pri dnu močno zažari. — Inženjer: »Dosti! Odstrani plamen!« — Nace: — »Zmes gori sama naprej.« — Inženjer: »Prav tako. — Kaj je ostalo?« Nace: »Črna žilindra.« Inženjer: »Stresi jo iz epruvete v terilnico in jo zdrobi!« — Nace stori. — Inženjer: »Poskusi, če moreš z magnetom ločiti opilke!« — Nace: »Ne gre! Žilindra se sploh ne zmeni za magnet.« — Inženjer: »Torej vidiš, da je iz žvepla in železa nastala neka snov s povsem drugačnimi lastnostmi, kakor jih imata železo in žveplo. Nastala je spojina, ki ji pravimo žveplovo železo ali železov sulfid.« — Nace: »Ali je mogoče tudi les takole sintetizirati?« — Inženjer: »To pa ne, to zna zaenkrat samo narava. Pač pa obstajajo velike tovarne, kjer se sintetično to je iz elementov izdelujejo mnoge koristne snovi: amonjak, solitna kislina, kavčuk, bencin itd. — Nace: »Čudovito! Še eno vprašanje me zanima. Zakaj sem moral odtehtati ravno 7 g opilkov...« — Inženjer: »Dragi Nace! Če bi sedela tu vso noč, bi ti ne zmanjkalo vprašanj. Dobro vem! Mislim pa, da je za danes dovolj. Drugič pa še kaj!« (Nadaljevanje sledi.)

Ženski kotiček

VELIKONOČNO ČIŠČENJE

Velikonočno čiščenje spomladi pred velikonočnimi prazniki ni strah le za moške v hiši — pred katerim radi beže — temveč tudi za nas gospodinje, saj to predstavlja vedno veliko dela in občutne izdatke. Zato bomo šle takrat z dobro voljo in dobrimi nasveti na delo.

Najbolje je, če zavese, ročna dela in preproge že preje operemo in osnažimo ter za ta čas spravimo. Tudi predale, omare, komode in vitrine bomo že preje spravile v red.

Parketna tla ni potrebno vsako leto stružiti in tudi ribati ne, ker postanejo špranjasta. Bolje je, če jih namažemo z voskom, ki ga popreje stopimo v bencinu. To je zelo dobro in hitro, le precej drago. Parketna tla bodo tudi čista in lepa, če jih obrišemo z mlačno vodo, v katero damo par kapelj salmijakovega cveta. Pustimo jih nato posušiti in jih suha prav tanko namažemo s kako svetlo pasto za tla. Počakamo, da se posuši in nato temeljito drgnemo s ščetko in končno še z mehko krpo. Tudi pobarvana tla iz mehkega lesa osnažimo najbolje na ta način. Mnogim gospodinjam, posebno na deželi, povzroča polepšanje tal velike skrbi. Dala vam bom zelo dober in preizkušen recept, za prepojenje tal. — Vzemimo 3 do 4 litre deževnice in kuhajmo z 100 g bukovega pepela. V vrelo vodo damo nato še 200 g drobno narezanega rumenega voska in pridno mešajmo! Ko se je vosek razpustil, dodamo še 15 g rumene ocker barve ali temu odgovarjajočo količino anilinskega praška za tla in 30 g arab. lepila. Mešanje je važno zato, ker se sicer vosek pri ohlajanju izloči. S to raztopino očiščena tla tenko namažemo, pustimo posušiti in jih nato s ščetko krtačimo. Od časa do časa obrišemo tla s krpo, da lepo svetlorumena barva ostane. Čež 2 do 3 mesece tla namažemo s pasto za tla in nanovo krtačimo. Zgoraj navedena količina zadostuje za sobo 5 do 6 m².

Kamenita ali cementna tla je bolje, da umijemo z raztopino bukovega pepela kakor z lugom, kajti po takem umivanju ne pokajo tako lahko. Nato jih naolimo in svetlo zdrgnemo.

Okna osnažimo najceneje tako, če šipe najprej obrišemo z mokro krpo in jih nato drgnemo s krpami časopisnega papirja toliko časa, da bodo suha. Ogledala bomo očistile prav tako. Če so ogledala slepa, si pomagamo najlažje, če jih odrgnemo s svežimi koprivami. Če so na ogledalih madeži od barv ali kaki drugi madeži, jih previdno ostrgamo s staro klinico za britje, kajti ti madeži se ne razstopijo v vodi.

O PRANJU ZAVES

Z zaveseami moramo posebno skrbno ravnati in to ravno pri pranju. Vsako zaveso pred pranjem skrbno pregledamo, če ni raztrgana ali od sonca prežgana. Nato vse lepo pošijmo. Če to opustimo, se bridko maščuje, ko jih po pranju zopet obesimo, ali zastore napnemo. Takrat se vse najmanjše luknjice, katere bi preje v nekaj minutah lahko lepo pošile in s tem ostale nevidne, spremene v velike luknje in razpoke, katere zahtevajo dosti več časa za popravilo in okvare ostanejo vidne. Pametna gospodinja pred pranjem zavese izpraši, s tem si prihrani velik del pranja. Nato jih položimo v čisto vodo, čez nekaj ur temeljito izplaknemo. Sele potem jih po pravilih namočimo s praškom za namakanje. Paziti moramo, da vodo čim bolj razmeščamo. Ubogale bomo izkušene perice, ki pravijo: Če je dobro namočeno, je že na pol oprano. Z namakanjem odstranimo že dobršen del nesnage in pri pranju rabimo dosti manj pralnega praška. Pripominjam še, da zavese, ki so od sonca precej prežgane in se že pri najmanjši neprevidnosti trgajo, ne bomo sušile na vrvi, ampak jih bomo skrbno zavile in previdno likale.

OSVEŽENJE POLITURE

Beli madeži na poliranem pohištvu se pojavijo pogosto, če postavimo vroče posode na polirano pohištvo. Prav lahko jih odstranimo s pomočjo mokrega cigarinega pepela, katerega pustimo nekaj časa na bellem madežu. Z zamaškom, ki smo ga držali nekaj časa nad plamenom in ohladili, močno drgnemo madež, posut s pepelom in madež bo kmalu izginit. Nato zmijemo s čisto vodo, posušimo z mehko krpo in končno likamo ono mesto še s krpo, pomočeno v petrolej toliko časa, da dobi zopet sijaj.

IMPREGNIRANJE BLAGA

Blago napravimo lahko sami, brez posebnih sitnosti, nepropustno. Stopimo 100 gramov borovih tablet (dobe se v vsaki lekarni) in 5 litrov vode. V to raztopino pomočimo oblačila, katera hočemo napraviti nepremočljiva; jih pustimo 10 minut v raztopini. Nato jih nalahno ožmemo in posušimo. Še vlažna nato na narobni strani likamo. Če hočemo svilo napraviti nepremočljivo, pustimo dalj časa v raztopini. Nato posušimo, ne da bi jo preje ovile. Ko je popolnoma suha, ponovimo to še dvakrat. Končno svilo še vlažno zvijemo in zlikamo.

MASTNI MADEŽI iz knjig in tapet izginejo, če jih namažemo s pasto, pripravljeno iz magnezije in bencina in pustimo osušiti. Madež popolnoma izgine.

Za naše gospodarje

Kdo bo zemljo obdeloval?

Po kratki, komaj polglasni jutranji molitvi pred jedjo so se vsedli okrog velike hrastove ali javorove mize kmečki gospodar in hlapec, dekla in gospodinja, nato pa še po vrsti vsi otroci. Skupno so zajemali iz velike lončene skleda.

Medtem pa je izza grmičevja na vzhodu vžlo vigredno sonce in preplavilo s svojo svetlobo veliko, pa nizko kmečko sobo. Vsi v nji so zadobili s tem občutek neke tople in prijetne domačnosti.

Po jedi so vsi vstali, otroci so se pripravljali na pot v šolo, gospodinja je imela še vse polno opravil v kuhinji, gospodar pa je šel s posli na polje. Ni mnogo zapovedoval, ne odredjal, samo rekel je: »Da, danes bomo sadili repico!« Vsak je s tem že vedel, kakšno delo mu je določeno in kaj mora storiti. Jeseni preorana in včeraj na novo pobranana njiva je čakala, da sprejme seme in rodi nov sad.

Hlapec in gospodar! Eden poleg drugega delata, po zunanosti se komaj razlikujeta, malo in o vsakodnevnih stvareh se pogovarjata: kako je bilo, kako je in kako bo. Pri tem se oba niti ne zavedata, kako je v današnjem času in pri današnjih razmerah njihovo skupno življenje in njihov skupno delo odločilno za prehrano, obstoj in dobrobit vsega naroda.

Ako se v mislih zaživimo na nekaj stoletij nazaj, dobimo skupaj na istem posestvu današnjega kmečkega gospodarja, njegovo družino in njegove posle, hlapce in dekla. Vsi skupaj pa so odvisni od lastnika te zemlje, ki je ali graščak ali samostan. Razlika je bila samo v tem, da so imeli nekateri delavci na posestvu nekako dedno pravico in je bil zato njihov rod od roda do roda zaposlen na istem posestvu. Drugi delavci pa še te pravice niso imeli, bili so samo začasno zaposleni na posestvu in graščak jih je lahko vsak čas spet odpustil. Oboji pa so delali isto, oboji so bili enako odvisni, oboji so prenašali iste težave in trpeli iste krivice, oboji so jedli od istega hleba kruha.

Počasi so prihajali novi časi, polagoma so postajali kmetje lastniki zemlje, na kateri so bili rojeni, kjer so delali in trpeli in kjer so njihovi rodovi umirali. Po brezuspešnih kmečkih »puntih« v 16. stoletju se je pričela osvoboditev kmeta šele v času od cesarja Jožefa II. naprej, torej približno v letih 1780 do 1848. Takrat so postali kmetje tudi zemljkni lastniki zemlje, ki so jo njihovi rodovi že stoletja obdelovali. Takrat je novi lastnik zemlje, novi kmečki gospodar, tudi prvič moral najemati delavce, kmečke posle, hlapce in dekla. Takrat je nastala razlika med kmečkim gospodarjem in njegovimi posli.

Toda še tudi danes po stoletjih veže in družji oba, kmečkega gospodarja in kmečkega delavca ista skupna usoda. Oba sta rojena na isti zemlji in oba sta doraščala na isti zemlji, oba sta živela v istem okolju,

večkrat v isti družinski skupnosti. Saj je bila desetletja in desetletja navada, ki je šla iz roda v rod, da so bratje in sestre novega gospodarja, ko je ta prevzel posestvo, šli kot hlapci in dekla na okoliške kmetije. Tu so ostali nekaj let, včasih tudi desetletja, in so se od tu poročili, poženili, na kmečka posestva. Včasih pa so se naučili mizarstva, zidarstva ali kake druge obrti in so kot podeželski obrtniki živeli v kmečki skupnosti.

Včasih pa sta ostala hlapec ali dekla tudi celo življenje kmečka posla, vsi so jih cenili in spoštovali. Samo ob sebi je bilo razumljivo, da sta na kmečkem posestvu, kjer sta pustila v delu svojo mladost in večkrat tudi svoje zdravje, dobila na stara leta ali pa v boleznih do smrti vso preskrbo.

Že kakih trideset do štirideset let nazaj in še posebej v današnjem času pa nastaja novo važno in veliko vprašanje v razmerju med kmečkim gospodarjem in kmečkimi delavci. V prejšnjih letih in desetletjih sta se nekako izravnavala ponudba in potreba ali povpraševanje po kmečkih delavcih. V zadnjih 50 letih pa je mesto vedno bolj črpalo in izvajalo kmečke delavce k sebi. Ta pojav so krstili za beg iz dežele, beg v mesto.

Mnogi in mnogo so že premišljevali, zakaj je prišlo do tega, hoteli so najti pravi vzrok temu, toda pojava samega do danes še niso odpravili. Nasprotno: pomanjkanje delavcev na deželi je vedno večje, vedno bolj občutno, postalo je to že nekako prehranbeno vprašanje.

Danes si mnogokje še pomagajo z zaposlitvijo številnih inozemskih delavcev. Ako pa bodo po podpisu državne pogodbe še ti odšli, bo mnogo posestev ostalo neobdelanih.

Nikdo več zato danes ne tajni in ne more tajiti, da je pomanjkanje delavcev danes v našem kmetijstvu naravnost velikansko. Temu pa ne bo odpomoglo navadno razpravljanje o tem, kako je do tega prišlo. Odveč bi bilo tožiti o pokvarjeni kmečki mladini, ki noče delati, ki beži pred kmečkim delom. Vzrokov temu pojavu je gotovo prav mnogo. Gotovo, prav mnogo. Gotovo je, da mlad človek vidi v mestnem življenju samo sončne, v življenju na kmetih samo senčne strani. Kaj se večkrat za tem navidezno lepim mestnim življenjem skriva, tega kmečki človek ne more ali pa ne mara videti.

Vablivo vpliva na kmečko mladino prav gotovo večja prostost, večja svoboda v mestu, večja možnost zabave in večje plače. Glavni vzrok bega za dežele pa bo gotovo v tem, da kmečki delavci večinoma nimajo nikake možnosti, da bi si zagotovili svoj obstoj, svojo stalnost in da bi si tako mogli ustanoviti in da bi tudi mogli dostojno vzdrževati družino.

V resnici pa oni mladi ljudje na kmetih, ki ne dobijo posestva, vsak dan sproti vi-

dijo, kako se godi njihovim starejšim tovarišem, ki so postali stari in ne morejo več delati. Ako te primere nepreskrbljenosti in zapuščenosti v starosti opazujejo, morajo pač izgubiti prav vsako veselje, da bi ostali na kmetiji, da bi tu delali, v starosti pa bi jih zadela ista, včasih naravnost strašna usoda. Koliko kmečkih poslov pa ima v resnici možnost, da si morejo ustanoviti družino? In kako je preskrbljeno za njih starost?

Kršćanstvo uči, da imajo vsi ljudje enako pravico, do dostojnega življenja, do primerne dela in do pravične plače. Pod pojmom človeka dostojnega življenja pa razumemo gotovo in predvsem tudi možnost ustanoviti si družino, dom. To pa je še naprej združeno z upravičeno zahtevo po dostojnem družinskem stanovanju in primerni plači. Vse to pa so stvari, o katerih večkrat kmečki delavci niti sanjati ne smejo.

Prav gotovo je, da ne moremo pričakovati in tudi ne smemo s tem računati, da bi kmetijstvo dobivalo potrebne delavce iz nekmečkih stanov. To je mogoče samo začasen in zasilen izhod, izpeljiv v čisto posebnih razmerah. Glavno pa je, da ostanejo pri kmetijstvu in na deželi kmečki ljudje, ki so tu rojeni, ki so tu rasli in ki so že takoj z mladega s kmečkim življenjem ozko povezani.

Prva skrb mora torej biti, kako mladim kmečkim ljudem napraviti delo in še bolj zaposlitev v kmetijstvu privlačno. Ako tem mladim ljudem samo pripovedujemo, kako je kmečko delo lepo, kako je kmečko delo zdravo, zelo verjetno ne bomo imeli prav nobnega uspeha.

Naloga ne samo posameznika in tudi ne samo kmečkega prebivalstva, naloga vse skupnosti je, da z vsemi sredstvi dela na to, kako ustvariti onim mladim kmečkim ljudem, ki sami ne bodo dobili kmečkega posestva, veselje do kmečkega dela. To veselje pa bodo dobili le takrat, ako bodo videli in ako bodo našli v kmečkem delu možnost zagotovljenega in človeka dostojnega obstoja. Zagotovitev tega obstoja je predpogoj za ozdravitev razmerja kmečkega delavstva.

Mnogokrat se primerja kmečko delo z delom v tovarni ali v pisarni in se tu naštevajo vse prednosti kmečkega dela. Ako že tako primeremo, ki pa v splošnem ni pravilna, postavimo, ne smemo pozabiti glavnega, kar posebno govori za kmečko delo. Za kmečkega posla kmetija, kjer dela, ni samo kraj zaposlitve, to je tudi njegov dom.

Dom pa seveda ne sme biti kmečkemu delavcu samo lepo zvoneča beseda brez vsebine. Vse postopanje s kmečkim delavcem mora biti tako, da bo v resnici imel na kmetiji dom in da se bo mogel tega tudi zavedati, ako postavi primerom med delom v tovarni in med zaposlitvijo na kmetih.

Temeljni pogoji zagotovitve kmečkega delavstva za podeželje in nekak jez proti odtoku tega delavstva v mesto, v tovarne, v razne nekmečke poklice pa so: odgovarjajoče plače, preskrba za starost in za slučaj bolezni, predvsem pa človeškemu dostojanstvu primerno ravnanje s kmečkimi posli.

Mnoge občine, v katerih je pomanjkanje kmečkih poslov posebno veliko, bi mogle mogoče ustanoviti naselbine kmečkih delavcev. Ali pa bi jim vsaj mogle preskrbeti primerna stanovanja in nekaj zemljišča. To gotovo ne bi bila nikaka škoda za občino. Mladi kmečki delavci bi dobili s tem možnost ustanoviti si družino.

Lastno stanovanje, t. j. lastni dom in pa kos lastnega zemljišča je vedno velika privlačna sila za vsakega delavca. S tem bi bil pa tudi družabni položaj kmečkega delavca v znatni meri popravljen in izboljšán.

Mnogo kmečkih občin je danes, kjer je veliko pomanjkanje kmečkega delavstva. Ravno v teh občinah pa je mnogokrat zaradi tega tudi veliko neobdelane poljedelske površine, ki pa večina še kmečka last ni. To je last raznih graščakov, grofov in baronov ter meščanov raznih poklicev, ki si hočejo z nakupom zemljišč zavarovati svoj denar, svojo »valuto« pred vsako morebitnostjo.

Samo v veliko korist kmečkih delavcev, kmetijstva in vse skupnosti bi bilo, ako bi taka kmečka posestva, ki pa niso v kmečkih rokah, razdelili med kmečke delavce. Nova kmetijska zakonodaja bi morala tudi to upoštevati.

Večkrat se kmečki gospodarji jezijo: »Ne morem razumeti, zakaj je večina poslov tako grozno brezbrizna za imetje svojega gospodarja. Če gre vse k vragu, nobeden se nič ne zmeni za to, da le dobi svojo plačo.

To je res; koliko se pa tudi nasprotno mnogo gospodarjev briga za svoje posle? Dajo jim plače kolikor mogoče malo, dela zahtevajo od njih kolikor mogoče veliko, prav nič se pa ne brigajo, ali jim gre slabo ali dobro, ali je preskrbljeno za njihovo bodočnost.

Pomislimi moramo, koliko se pri kmečkem delu strga obutve, koliko obleke. Ako v današnjem času poslom tudi za to ne poskrbimo, se res lahko zgodi, da pravijo delavci: »Več imam od tega, da ležim na soncu in delam samo toliko, kolikor je potrebno, da morem kupiti živila na živilske nakaznice. Pri tem pa ne trgam obleke, kakor pri sicer dobri hrani toda težkem delu na kmetih, kjer raztrgam vso obleko in obutev, ki je nikjer ne morem več dobiti.«

»Midva oba s hlapcem imava isti dobiček«, bi si moral misliti gospodar, »njegov blagor je tudi moj blagor, zadosti imava oba vzrokov, da sva prijatelja. Ker pa sem jaz gospodar, ker sem najbrž tudi starejši, ker imam nadalje več možnosti, zato bom predvsem jaz skrbel, da se bo mojim kmečkim poslom dobro godilo, da bodo zadovoljni.« Tako in podobno naj bi premišljevali kmečki gospodarji, kadar jih posebno teži pomanjkanje delavcev.

Naravno pomočniki vsakega kmeta pa so njegovi otroci. Zato mora predvsem te vzgojiti v dobre kmete. Vcepiti jim mora ljubezen do kmečkega poklica v srce, navaditi jih mora skrbnosti. Še prav posebej pa jim mora preskrbeti dovoljno ljudskošolsko in strokovno izobrazbo. Kmet, pa tudi kmečki delavec, sta vedno bolj prisiljena posegati za lastno roko med kolesje in jermenje svetovnega gospodarstva, zato pa potrebujeta oba vedno več znanja.

Sin metvega

NOVELA Spisal: K. MAUSER

9.

Jernej koj ni mogel niti do besede. Topo je gledal za starim, ki je trdo držal za ročice.

Ko sta se na sredi spet srečala, je Jernej zavpil: »Oče, če bo Fronc še kaj dolgo jezik vrtil nad mano, naj sam sebi pripiše. Stolkel ga bom, da bo pomnil.«

Zalehar je zapihal in pri pričih bi se spustil v kreg, da mu ni vrglo pluga iz brazde. Tako pa je samo zaklel in pričel zmerjati pastirja, ki mu je vodil.

Nad enim se je moral znesti.

VIII.

Na belo nedeljo — na malo Veliko noč — je bil semenj na Taboru. Štantov je bilo toliko, da že zlepa ne kakšno leto. Ljubenski čevljarji so razpostavili svojo robo pod kostanj, tržiška Micka lectarijo pri prvi postaji križevga pota, Klešmanova Marjeta pa svojo brkljarijo prav pri mežnariji, v kateri so ta dan točili vino in pivo. Drugi štanti so se vrstili na desni strani ob mežnarijskem travniku. Zadnji je stal že na poti proti Podražju. Pomarančariji so se postavili pod križe. Celi jerbasi pomaranč, debelih in drobnih, tistih, ki imajo rdeče in tako cukreno meso, da se sok kar sprijemlje med prsti.

Klevžev Jernej je do maše pritrkaval. So bili kar stalni: Bregarjev, Matijevčev, Španov z Bistrice, Špehanov in Klevžev. Presneto so jo dajali. Zrak se je kar tresel okoli lin.

Koj, ko so župnik pristopili, so vsi hkrati curnili na kor: Jernej najbolj zavoljo Mince. Kadar je bil pri volji, je tudi pritegnil s svojim tenorcem, da so ženščeta pod korom dvignila glave.

Klevžev Jernej poje! Salabolt, ti ima glas. Kakor rajni kaplan Groga, ki so peli tako lepo, da bi ljudje najraje imeli vsako nedeljo pete litanije.

Žegnanjska maša ni kar si bodi. Dolga je. Pred mašo je še darovanje, kakor gre. Prav, da enkrat na leto gospodarji odvežejo mošnje tudi za podružnično cerkev. Jernej gre k darovanju med prvimi, da potlej čez ograjo presoja ženski svet. Poglej hudimana, kako se je Prkačeva Štefa potegnila. Z židano šerpo, ki se kar spreminja. In Hajmanova Jerica. Tako ofertnega deklča ni v Podtaboru. Zlomek, kako dekleta rastejo. Toda čez Minco je ni. Ko vrže dinar na krožnik, pogleda na kor. Jerneja kar privzdiguje.

Čeprav je maša dolga, se zdi Jerneju še prekratka. Na koro maša pol hitreje mine kakor odzdočaj. Bogve zakaj?

Po maši, še preden orgle utihnejo, se že ulije curek ljudi skozi glavna vrata. Šumenje pred cerkvijo je toliko kakor na lipi, ko je v najlepšem cvetju.

Jernej je med prvimi. Minco mora dobiti, da ji kupi odpustek, kakor sta se zmenila. Veliko lectovo srce z zrcalcem in pesmico.

Brez lectovega srca ni žeganja na Taboru. Do drugega žeganja mora biti v skrinji, da ljubezen ne zastara.

Minca se ravno poslavlja od Jernejčeve z Bistrice. Pravšen čas za Jerneja, zakaj Zaleharjev Fronc tudi že nekaj oprezuje.

»Sem mislila, da še pritrkavaš«, mu je voščila dober dan.

»Me je Španov zamenjal. Nekaj odpustka ti moram kupiti. Če ti ga ni že Zaleharjev?«

»Koj tiho mi bodi od njega«, je užaljena Minca.

»Snoči je spet moledoval pod mojim oknom.«

»Prekvata štrama, da se ne unese.«

»Se ne«, prizna Minca.

Potlej gresta do štantov. Jernej sili k tržiški Micki, toda Minca je za Klešmanovo Marjeto, ki na ves glas hvali svoje blago.

»Melisnih bonbonov naj ti kupi, ki se kar sami spuštijo v ustih, pa lectovo srce, tako, da ga boš morala s koreto peljati domov.«

Marjeti teče jezik kot namazan. Danes ji gre kar nekam od rok. Bohkovega kruhka je prodala domala že pol koša in tudi nekaj korald in broš za deklče.

»Kaj s koreto, z vozom, Marjeta.«

»Oh, kako si poreden, Jernej«, se smeje branjevka in preklada lectova srca.

»Tole je največje in pesmico ima tako, da je kakor nalašč za vaju.«

Boč' moja, boč' moja
t' bom lešnikov dal.

Minci je kar nerodno. Ljudje se drenjajo, Marjeta pa take veže.

»Pa naj bo«, se odloči Jernej. In za deset dinarjev melisnih bonbonov.«

Marjeta jih šteje v škrnicelj.

Potlej Minca sili domov.

»Kaj pa oče?«, je radoveden Jernej.

»Tečni so. Za Fronca niso preveč vneti, ker ni prida gospodar, tebe pa tudi ne omenjajo.«

»Potlej je bolje, da ne pridem po pirhe?«

»Sama ne vem. Tako mi je težko, če prideš, pa se dijo tukasto za mizo. Nobene ne rečejo, nobene ne oporečejo.«

»Je res«, ji pritrjuje Jernej. »K nauku boš prišla, da se potlej v mežnariji malo zavrtimo. Kajne, da boš?«

Le kako bi se mogla Minca upirati? Seveda bo prišla in tudi zavrtela se bo nekajkrat.

»Zdaj pa moram iti, da se ne bodo oče obregovali, da še do kosila ne znam priti.«

Jernej jo spremi do stopnic, ki gredo koj pod cerkvijo skozi leščevje in brinje. Z Minco noče. Videti mora, če jo bo Fronc ubral za njo. Še kar oprezuje od mežnarijskih vrat.

Koj, ko Minca zgine za smrečje, se Jernej pomakne proti kapeli, kjer ima štant Šimnovčeva Reza iz Dolenje vasi.

Kakor bi ustrelil, je Zaleharjev pri stopnicah. Jernej ne pomišlja.

Izpod domaće lipe

Preureditev celovškega mesta

Vsako mesto živi od svoje bližnje in daljne okolice. Na Koroškem sta dve mesti, ki med seboj tekmujeta: Celovec in Beljak. Celovec je mesto šol in uradov, Beljak mesto trgovcev in obrtnikov. Beljak jemlje svoje moči iz dolin, ki se tam stekajo: dravske, ziljske in svoj čas je še iz zgornje savške. Mesto ima izborni lego za trgovino. Lega celovškega mesta ni ugodna. Izdatno zaledje ima na vzhodu proti Grabštajnu, na zahodu pa loži jezero, ki sicer vabi tučje, za proizvodnjo pa nima nobenega pomena. Daljna okolica ne teži več proti Celovcu, ampak na severu proti staremu mestu St. Vidu, na jugu proti Borovljam in na vzhodu proti Velikovu.

V preteklem stoletju se je mesto izredno lepo razvilo. Vladni aparat je rastel in treba je bilo novih stanovanj. Začelo se je razvijati šolstvo in nastale so ljudske šole, gimnazija, meščanska šola, realka, učiteljšče. Za vse to je bilo treba velikih zgradb. Uradniška stanovanja so nastala po zgledu Dunaja. Tako so zgradili v Celovcu oddelek uradniških hiš in hišice od Križne gore, vse v vrtovih. Za delavce so gradili poleg železnice in tobačne tovarne. Pred petdesetimi leti je začela koroška hranilnica graditi svoja uradniška stanovanja v Kolodvorski ulici in njenih stranskih cestah. Ta del so med vojno bombe najbolj prizadele. Ko so v Avstriji padle cene za stanovanja na tako nizko stopnjo, da se ni več izplačalo graditi stanovanjskih hiš, so ljudje začeli graditi majhne stanovanjske hišice in mesto se je razvilo proti Vresi (Haide), St. Rupertu in Velikovski cesti. Nastale so naselbine brez šol in cerkva. V novjšem času so dobila ta naselja redovnike in sicer v St. Rupertu in na Vresi, ki skrbijo za versko vzgojo prebivalstva. Tod živi mnogo Slovencev, ki se izgubljajo med nemškim prebivalstvom, ker si pod Nemci niso upali govoriti slovensko. Ko ti ljudje slišijo govoriti slovensko, radi kramljujejo s teboj po slovensko. Kdor pride od drugod se ne more načuditi, kako da je Celovec tako zaostal in da se je tako malo gradilo. To je pač »Mieterschutz«, varstvo najemnikov, ki hišnemu gospodarju ne pušči primernega dohodka. Cenejšje bi bilo in boljše, zvišati cene stanovanj v mestnih hišah na primerno višino, kakor bogati po polju za malimi zgradbami. Med vojno je bil Celovec hudo poškodovan. Treba bo na novo graditi. Pri tem bo treba misliti na prometne potrebe in ureditev novih hiš. To pa čim prej, ker sila je velika.

Znani strokovni list »Berichte und Informationen« razpravlja o ureditvi Celovca. Kako naj se mesto preuredi, da bo dovolj prostora za ljudi in promet? V tem listu predlaga strokovnjak takole:

Staro mesto v okviru starih nasipov naj se loči od novejšega mesta s parki in vrtovi. V mestu naj se zazidajo sedanje prazne parcele, ki jih ni malo. Te praznote so

napravile tudi bombe. Tako n. pr. razbit zahodni trakt jezuitske vojašnice. Ko se je podrl ta trakt, se je odprl pogled na vrata in stolp stolne cerkve, ki je tako lep, da ne kaže zazidavati nazaj, ker bi bilo škoda iz arhitektonskih ozirov. To bodo pustili in bo stavba zanimivost Celovca. Bomba je podrla tudi najlepšo mestno stavbo, Koroško hranilnico v Kolodvorski ulici. Ker potrebuje Celovec nujno stanovanj, mislijo stavbeniki, da bi bilo primerno postaviti na tem mestu nebotičnik s petimi ali šestnajstimi nadstropji. Tako visoko in drago se zida tam, kjer ni drugega prostora. V Celovcu pa je prostora dovolj.

Strokovnjaki tudi opozarjajo, da se k mestu ne sme priključevati kmečkih vasi in okolice. St. Rupert, Šmartin, St. Peter so priključili največ iz političnih in gospodarskih ozirov. Močnejša politična stranka v mestu je hotela dobiti pod svojo oblast politično samostojne občine iz okolice, po drugi strani pa je mesto potrebovalo več dohodkov. Priključitev k Celovcu grozi sedaj občanom St. Jakob ob cesti, Vetrinje in Žrelec. Strokovnjaki pravijo, da naj te občine pustijo pri miru. Tudi nam se zdi potrebno braniti kmečke domove proti mestni pogubi. Slovenski značaj v teh občinah bi se dal ohraniti, če bi prišli tja slovenski duhovniki.

Urediti bo treba promet skozi mesto. Beljaška in Velikovska cesta sta pretesni, zlasti Velikovska pri Elizabetinskem samostanu, kjer jo je treba razširiti. Pri Marjanišuu gre cesta čez železnico in kadar vozi vlak, čaka gruča vozil na obeh straneh. S prometom preobremenjeno mesto mislijo razbremeniti tako, da bodo na severu in jugu zajeli mestni promet z dvema cestama. Industrijo in tovarne nameravajo preseliti iz mesta proti vzhodu, proti Kazazam, kjer je bila nekoč slovenska plemenitaška naselbina in je kraj še slovenski, čeprav govorijo nemško.

Na celovški občini pripravljajo načrte. Zdaj je čas, da še krajevni zastopniki vprašajo, kje bo treba sezidati šole, bolnišnice, cerkve, občinske hiše, in športne prostore.

VELIKOVEC

Nekje v okolici Velikovca je lovec, ki si je do sedaj pridobil že mnogo zaslug za naše kmetice, ker je pokončal lepo številno lisic, tako da se po mnogih vaseh petelin in kokoši lahko mirno sprehajajo. Pred tedni je ta lovec staknil novo lisičjo jamo, v kateri sta prebivala dva lisičja roparja — lisica in lisjak —, za katera se ni zanimal noben orožnik. Ta zakonski par je bil prefrigani, kakor ves lisičji rod. Kradla nista tam okrog, kjer sta stanovala, ampak daleč naokrog. Lovec je šel s psom iskati ta dva tatova. Misli je, da pes ne bo hotel v jamo. Toda pasje srce ni poznalo strahu in kmalu sta si bila pes

in lisjak v laseh. Hudo sta se dajala za lisjakom, dokler ni lisjak skočil iz luknje ter pustil svojo boljšo polovico na cedilu. Lovec je hotel lisjaka zgrabiti za vrat, pa ga je zgrabil samo za rep. Hitro je z drugo roko še enkrat segel po lisjaku in ga stisnil za golšo, ter ga zadavil. Imel je srečo, da ga mrcina ni ugrižnila v roko. V jami pa sta se pes in lisica dajala naprej, da je dlaka kar po zraku letela, dokler tudi zvitorepka ni smuknila na prosto. Lovec pa je bil sedaj bolj previden in lisice ni zgrabil z roko, ampak ji je dal povohati smodnika. Končno je prišel iz luknje še pes, spehan od junaškega boja.

ROŽ

Znano je, da so šolske sestre v St. Petru pri št. Jakobu v Rožu spet začele z gospodinjstvo šolo, ki jo obiskuje lepo število slovenskih in nemških deklet. Kmalu, ko se je šola začela, so nastale sitnosti z delovnim uradom v Beljaku. Nove postavbe namreč določujejo, da mora mojster učence zava-

rovati pri bolniški blagajni in plačevati učencu določeno plačo. Tega ni tako malo, Zavod je temu plačevanju ugovarjal, ker takega plačevanja ne zmore, in ker je to šola, kjer se dekleta učijo in ne pridobitno podjetje, kjer bi sestre zaslužile ali pa zase proizvajale. Delovni urad je končno odstopil od zahteve, da se morajo dekleta zavarovati. Zahteva pa še nekaj drugega, kar je tudi nesprejemljivo: Sestre ne smejo sprejeti nobenega dekleta brez delovnega urada. Urad je zaradi ljudi, ne pa ljudje zaradi urada. Dežela in občine naj bodo vesele, da jim sestre odvzamejo kolikor mogoče več bremena ljudskega vzgajanja. Ko so delali postavo, gotovo nihče ni mislil na šole te vrste ampak na delavce, ki so iskali delo in ga dobili, ali pa tudi ne. Postave so določale plačilo pri podjetjih, ki so zaslužila, redovnice pa ne iščejo za služka. Sestre je treba podpirati in s tem pomagati zatreti pogubne posledice narodnega socializma ter mladino pripeljati nazaj k redu in delu.

Pismo ob koncu tedna

Draga Slavka!

Južno od Drave bodo zidali novo univerzo, ki bo služila za raziskovanje posebne, do nedavnega še nepoznane rase »Bodenständiger-jev«, ki so jih v zadnjih tednih pri nas odkrili. To mora biti neka prazgodovinska stara rasa, saj se je v nekem primeru izkazalo, da celo slovenska družina, katere predniki so že nad štiristo let na isti zemlji, ne spada v to skupino. Naravoslovci in zgodovinarji so si edini v tem, da je ta rod vsaj pet tisoč sončnih let starejši kot krapinski jamski človek. Če se morda zanimate za to stvar, Vas povabim, da se čimprej pripeljete k nam. Med Galicijo in Skocijanom so že postavili visoke stebre, na katere so pritrdili neko pripravo za vrtnanje zemlje. Mnenja so, da se bo »Bodenständiger«, če je morda v zemlji, že oglašil, ko ga bodo s svedrom podrezali med rebra. Pri podjetju jaz sicer nisem soudeleženi, vendar se za potek raziskovanj živo zanimam. Če bo kaj posebnega, Vam bom po najkrajši poti sporočil.

Morda Vas bo zanimalo tudi to, da nimamo več snega. Izginil je kar čez noč, čeprav pravijo hudomušneži, da brez podpore oblasti. Kaj mislijo s tem, pa jaz ne vem, saj veste, da se ne zanimam za politična vprašanja.

Ob koncu se nekaj, pa ne mislite, da hočem zabavljati. Če bi te vrstice pisal za Korošce, tega gotovo ne bi navedel, saj Vam pri nas besedo že v ustih stookrat obrnejo in možno je, da Vas o nasprotjem celo prepričajo, čeprav o čem takem niti nismo niti mislili.

Z nastopajočo pomladjo so pričeli v Celovcu z velikim zagonom obnavljati med vojno porušene hiše. V nekem delu našega deželnega mesta so v ta namen celo speljali posebno železnico, ki pa odlično služi svojemu namenu. Po vzoru svojega prednika »brzovlaka Gradec — Beljak«, vozi tudi ta vlak le vsak drugi dan v eno smer, drugače pa je prepuščen mladim železničarjem, ki so nad njim, kot izgleda,

prav navdušeni. Mlajši pedagogi so tega dejstva zelo veseli. Menijo namreč, da mora biti šola življenjska in dopuščajo vsa sredstva, kadar je treba njihov smoter doseči. Zanimivo bi bilo ugotoviti, koliko takih modernih vzgojiteljev je bilo soudeležnih pri gradnji te mladinske proge.

Zdaj pa naj bo dovolj. Na cenzuri gotovo ne bodo veseli, če bodo morali prebrati cel roman, predno mu bodo dovolili potovati in inozemstvo. Praznikov Vam pa v pismu ne bom voščil, saj imamo letos na Koroškem zelo lepe velikonočne razglednice, ki jih boste gotovo tudi Vi veselil. Ker sem jaz sam vesel, rad tudi druge razveseljujem. Zato le malo potrpite in počakajte, da prejmete mojo karto.

Grorad.

Hynd o preseljenih osebah

Minister za britansko zasedbeno področje v Avstriji in Nemčiji, Hynd, je dal na vprašanje poslanca Cawley-a glede preseljenih oseb v britanskem zasedbenem področju obeh dežel dne 19. februarja 1947 pismen odgovor, ki ga prinašamo v izveščku.

Naša prva naloga bo tudi vnaprej, da pripravimo preseljene osebe do skorajšnjega povratka v domovino in da jim pri tem po vsej možnosti pomagamo. Za vse je povratek v domovino edina prava pot, izvezem za one, ki imajo res tehtne osebnostne razloge, da se ne vrnejo.

»Begunci ali preseljene osebe, ki so končno veljavno in odločno, popolnoma svobodno in v poznavanju vseh dejstev, vključno z zadostnih informacij s strani vlade v njihovi domovini, izjavili, da se ne vrnejo domov in navedli tehtne razloge, ne smemo prisiliti k povratku v domovino, razen če so vojni zločinci, kvizlingi ali izdajalci. Bodočnost teh preseljenih oseb bo stvar one mednarodne ustanove, ki bo v ta namen osnovana ali priznana.«

Jernej že kleči. Je kar čakal. Poljubita se kar zares. »Polko, Cena!«

Minca kar nič ne skriva, da ima Jerneja rada. Naj vsi vidijo. Obema je žal, da je raj tako kratek.

Ko Jernej pokliče Kocjanovo, koj vidi, da Neža ni Minca. Toda pri plesu ni, da bi izbiral. Brž je prepil in kreg, če ne celo pretep. Lansko leto je Kodrasov zabodel Mežnarčkovega iz Zadrage. Domala do mrtvega. Samo zavoljo plesa. Dobro leto je sedel v Ljubljani. Pijača pa ples in če nisi pameten, koj je kaj narobe.

Do večera so plesali. Tiste, ki so se bale očeta, so morale odriniti. Tudi Minca. Oče bodo še tako godli. Jernej jo je pospremil skoraj prav do hiše.

»Pod moje okno pojdi. Pirhe imam pripravljene. Ti jih bom kar skozi križe dala.«

Jernej si ni dal dvakrat reči. Slišal je, kako se je Bregar nekaj usajal, potlej so šklepnila vrata v čumnati. Koj nato je bila Minca pri oknu.

»Na«, mu je potisnila tri živordeče pirhe skozi križe. »Pa da jih ne pobiješ po tvi. Zdaj se moram pa brž preobleči. Lahko noč, pa še enkrat lep boglonej za odpustek.«

Jernej je prašnil kar čez vrt in za Zaleharjem spet na pot. Na Vrskah je zavriskal.

Ko je prišel do Gabrov, je iz grmovja priletelo poleno, ga oplazilo čez hrbet in padlo pod cesto.

Jernej je zaklel in planil v grmovje. Toda že se je lomilo dračje pod vrto.

Fronc je bil, je ugibal Jernej. Zavoljo Mince, ki ni hotela lectovega srca.

Zlomek!

Potlej je še enkrat zavriskal. In ko se je vrisk odbil od vseh koncev, še enkrat. Naj Fronc ve, da je slab zadel.

»Ubil bi me lahko«, je po poti premišljeval Jernej. »Nihče bi ne vedel, kdo me je. Le kaj bi Minca počela?« Tiho je zlezal spat.

Tako je v Grapi minila Velika noč.

*

(Dalje prihodnjič.)

Flik in je že čez zid. Minca mora na Matijevca. Torej jo bo prestregel, preden jo bo Fronc došel. Jernej mora dobrih dvajset metrov po vseh štirih, lovi se za levščeveje in robido, toda nenadoma se potegne za nizek hrastič, ki se je mučil na skali.

Fronc je Minco dohitel. Ravno vleče iz žepa lectovo srce.

»Ga ne vzamem, sem rekla.«

Minca togotno udari z nogo ob tla.

»Če bi ti ga Jernej dal, bi ga vzela, kajne?«

»To tih nič mar. Jaz ga vzamem od tistega, ki ga imam rada.«

Minca že skoraj vpije.

»Minca«, ubere Fronc drugo struno. »Zakaj si taka?«

Ko bi Jernej ne prišel vmes, bi se midva lepo razumela.«

»Nikoli, ali veš, kaj se pravi nikoli.«

»To zdaj praviš, ko te je Jernej obsedel. Prej si bila bolj prijazna.«

»Le kdaj? Torej kdaj? Če si za menoj rinil, pa ne morem zato.«

»Za pritepencem siliš, do gruntarskih pa si štemana kot mestna«, useka Fronc.

»Jernej ni pritepenc, da veš. Boljši je kot ti.« Minca se kar potegne.

Zdaj se tudi Jernej ne more zdržati. V skoku je na stezi. Minca se je tako ustrašila, da je na glas zavpila. Zaleharjev je pa kar utonil pod breg. Lectovo srce, ki ga je držal v roki, je spustil na tla.

»Na, zlomek«, je Jernej divji. Z obema nogama po tepta lecat.

»Naj ga pa ptiči pojed«, se nasmeje Minca.

»Ali pa Matijevčeve kure«, je že boljše volje Jernej.

Potlej se oba obrneta v vas. Do poldne ni več daleč.

Še preden prideta do Ožbovca, se je mežnar že obesil na vrh.

»Bog požegnaj«, je voščil Jernej in jo bruhnil kar čez Senožet.

Tudi v Grapi bo že južina.

*

Popoldne po nauku so se stari počasi razšli. Klemenčevka in Hajmanca sta najdlje klepetali. Obrati je bilo

treba fante in dekleta, ki so rinili v mežnarijo. Kosmačev Cena je igral na harmoniko, Devsov na klarinet, Glačev na škant. Akramihel, tako so jo rezali, da je ljudem že pred mežnarijo privzdigovalo noge.

Zegananje je zegananje. Zavrteti se je treba.

Jernej je z ogrnjanim suknjičem pred kapelo čakal na Minco. Zaleharjev se je kar potegnil mimo. Jernej ni vedel, ali si bo upal v mežnarijo ali bo raje odšel v Žiganjo vas. Krivec toči dobro kapljico.

Minca je bila na moč ofertna. Jernej se je kar nagledati ni mogel.

Mežnarija se je polnila. Godci so sedeli pri mizi prav v kotu in jo rezali, da so se vrata tresla. Jernej z Minco se je usedel k mizi, kjer je sedel Bregarjev s Kocijanovo Nežo in Katežev Nace s Tarmanovo Angelo.

Natakarice so komaj zmagovale. Presneto, Podbrežani so ti pa pivci! Dva ti zvrneta liter, kot bi skozi okno pogledal. Seveda, brez prigrizka ne gre.

Sredi popoldneva se starejši umaknejo v vežo. Mize in stoli morajo k stenam, da bo dovolj prostora za ples.

»Fantje, povštertanc« naj bo prvi«, vpije Kodranov.

Vsi so zato.

»Krečmar, blazino!«

»Iz čumnate jo vzemite. Na postelji je.«

Klevčev Jernej skoči ponjo.

Kodranov jo vrže na tla in poklekne nanjo. Fantje in dekleta se primejo za roko in sklenejo krog. Godci igrajo valček.

Noge kar same plešejo.

»Katero boš?«, so fantje radovedni.

»Bregarjeva Minca naj pride, če ji je prav.«

Minca zardi in poklekne na blazino. Kodranov jo kar od daleč poljubi, stisne blazino pod pazduho in kresne s peto ob tla.

»Polko!«

Saprabolt, kar kadi se od tal. Škant zadovoljno brunda, harmonika vriska, toda ni kos klarinetu, ki jemlje visoko, da je kaj. Take muzike še ni bilo na Taboru.

Potlej godci spet spolzijo v valček. Kodranov stopi v krog in Minca poklekne na blazino.

»Jernej«, pokliče.

Uspela proslava

materinskega dne v Škocjanu

Tako lepega nedeljskega popoldneva skoro ne pomnimo, kot so ga nam pripravili škocijanski otroci v nedeljo 23. marca. Saj so doslej vse otroške prireditve bile tako lepe, da jih ljudje ne morejo pozabiti in so vedno napolnili dvorano. Zadnja prireditev pa je preslegla vse. Dvorana je bila premajhna, da so nekateri morali oditi domov.

Prvi prizorček »Mamicam za god« nam je pokazal, kako se otroci pripravljajo, da voščijo materam in jih razvesele za materinski dan in jim potem deklamirajo. Drugi prizorček »Tri mamice« pa pokaže tri deklice, ki »se gredo igrati mamico«. Najboljša mamica je pač tista, ki gleda samo na otroke, četudi je sama lačna in se vsa žrtvuje otrokom.

Glavna je bila mladinska pravljica igra »Sirota Jerica«. Ker je težko dobiti primerno mladinsko igro, jo je režiser kar sam sestavil. Na podlagi znane narodne pesmi »Sirota Jerica« je napisal zelo posrečeno mladinsko igro, v katero je postavil bajna bitja, ki po narodnem mišljenju določajo človekovo usodo in mu pomagajo ali škodujejo. S tem je igra postala pravljica in tako najbolj primerna za otroški svet domišljije. Obenem pa vzgojna, ker nam pretresljivo pokaže ljubezen do matere in odpuščanje in pa kazni za neusmiljenost in hudobijo mačeh.

Da bi se bolj živeli, nam je Metka pred igro lepo in občuteno deklamirala narodno pesem o siroti Jerici. Jerica je igrala Povoden (Jarčeva) Pepca tako doživeto, s tako milobo, da je njena igra vse pretresala in izvabila solze. Obeta se nam res dobra igralca za tragične vloge. Tudi drugi so nas zadovoljili, zlasti mačeha (Cimpernikova Lizi), ki je bila tako zadržna in surova, da smo se je kar bali, in oče (Janez),

ki bo gotovo nekoč dober oče, ko že igrati očeta tako zna.

Glavna zasluga gre seveda izvrstnemu režiserju, ki je pripravil vse gradivo, otroke tako izoblikoval in jih naučil peti. Ogromno truda in požrtvovalnosti je treba, da se v teh razmerah pripravi takšno prireditev. Tudi scenerija, luč, lepe obleke in izvrstne šminke so pripomogle k večjemu učinku. Upoštevati pa moramo, kako težko je na tako majhnem odru igrati s 30 otroki. Na koncu so otroci zapeli še nekaj narodnih pesmi. Peli so jih dvoglasno in tako lepo, da je bilo užitek poslušati te otroške glasove, ki so se zlivali v tako soglasje. Ljudje so bili tako navdušeni, da dvorane kar niso hoteli zapustiti in so morali po končanem sporedu otroci zapeti še dve narodni pesmi.

Povdarili bi radi tole: Sicer ne zajame prireditev prav vseh otrok, toda tem, ki sodelujejo, veliko koristi. Prav gotovo je to najvažnejše narodno in kulturno delo. Otroci se nauče lepe pravilne slovenščine, (poleg vlog znajo otroci vse pesmi na pamet), vglablajo se v narodno dušo, ki živi v pripovedki in pesmi in tako rastejo z narodom.

Zaradi otrok in nas samih, ki radi kaj lepega vidimo in slišimo, težko čakamo, da nam kmalu pripravite podobno veselje.

Za naše zaprašene in sestradane duše pa smo imeli od 17. do 20. marca duhovno obnovo. G. župnik nam je preskrbel znanega ljudskega govornika: g. Lenarta Trabesingerja, podkoroškega prošta. Koliko sadu bodo njegove gromovite besede obrodile, bomo šele pozneje videli in zato vam sedaj še ne moremo povedati. Zaenkrat smo pridni in zato pričakujemo obilnega velikonočnega »žegna«.

Dogodki v Železni kapli pred vojaškim sodiščem

ACA uradno poroča:

V sredo se je pričela pred vojaškim sodiščem v Velikovu razprava proti 12 osebam, ki so odgovorni za izgrede 16. marca t. l. v Železni kapli.

Kakor so svojčas poročali, so bili pri teh izgredivih soudeleženi pripadniki OF kakor tudi prebivalstvo Železne kaple, ki pa zastopa drugačno mišljenje. Povod k temu je bilo politično zborovanje OF. Zborovanje je bilo pri okrajnem glavarstvu v Velikovu prijavljeno in tudi dovoljeno. Ni pa bila dovoljena skupna povorka udeležencev, pri kateri so prekršili tudi odlok britanske vojaške vlade, po katerem je prepovedano izobesiti ali nositi kakšne druge zastave kakor samo avstrijske in pa zastave štirih zasedbenih sil.

V nadaljnjem poteku tega zborovanja je prišlo do različnih sporov, pri katerih je bilo več oseb telesno poškodovanih.

O poteku razprave bomo poročali v naši prihodnji številki.

Obsodbe vojaških sodišč

je obsodilo Maria Paskolija zaradi nedovoljenega prekoračenja meje v Avstrijo na 400 S denarne kazni, Johana Wieserja na 100 S denarne kazni, ker je brez dovoljenja odšel iz Avstrije in Rudolfa Manza zaradi nedovoljene posesti zavezniškega blaga. Franc Štefaner iz Laz pri Muti je bil obsojen na 300 S denarne kazni ali pa 30 dni zapora, ker ni izpolnil svojih obveznosti kot kmečki delavec.

Opozorilo!

Našim odjemalcem sporočamo, da so nam pošle že vse knjige razen Ivana Cankarja »Križ na gori«, Abecednik in berilo za tretji razred gimnazije.

Že naročene knjige bomo dostavili takoj po Veliki noči. Za knjige ki so nam pošle, bomo sprejemali nova naročila in knjige dostavili po Veliki noči, ko jih bomo imeli zopet na razpolago.

Velikonočna voščila

Kdor želi dati v posebno izdajo velikonočne številke »Koroške kronike« voščilo, naj ga pošlje najkasneje do toka 1. aprila na upravo »Koroške kronike«, Celovec, Funderstrasse 1.

Cena voščilom po oglasnem ceniku prišteje 20% davka.

MALI OGLASI

Mizarski pomočnik išče zaposlitve. Stanovanje zaželeno. Ponudbe poslati pod št. 00303 upravi »Kor. kronike«. 303

Kupim takoj kobilu za kmečke vožnje. Ponudbe poslati na Marko Kulterer, St. Peter 10, p. Grabštajn-Grafenstein. 295

Slovenec, rudar, star 32 let, želi spoznati pridno Slovenko, staro do 25 let, zaradi ženitve. Ponudbe poslati upravi »Koroške kronike«. 296

Poizvedbe:

Kdor kaj ve o Lorber Jožetu, roj. 1919 v Mrslavi vasi pri Brežicah, naj sporoči ženi, Lorber Veroniki, p. Kapfenberg-Nord, Lagar 5, Bar. 4. 297

Ne delaj si skrbi z velikonočnimi darili! Kupi knjigo »Križ na gori« pri upravi »Koroške kronike«. 302

KUPITE

»KOROŠKO KRONIKO«

pri

GOLKER VILJEMU

trafika

VRBA ob Vrbskem jezeru

302

SLIKE

vseh vrst, povedave in pomanjšanja, umetniške slike, nagrobne slike (po kakršnikoli fotografiji)

VAM NAPRAVI

umetniški atelje

CARL HEDANEK

CELOVEC, Paulitschgasse 13,

tel. 20-90.

Zahtevajte cenike!

287

Katero pošteno, mlado dekle ima veselje vstopiti takoj v službo k melemu in dobremu krščanskemu posestniku v celovski okolici? Plača po dogovoru. Ponudbe poslati upravi »Kor. kronike«. 294

Drvar in kmečki delavec, oženjen, želi kakršnekoli zaposlitve, najrajši pri kakem slovenskem kmetu v okolici Celovca ali Beljaka. Tudi žena je vajena vseh del. — Pogoj je stanovanje, plača po dogovoru. Ponudbe poslati upravi »Kor. kronike«. 293

Izšel je

SLOVENSKO-NEMŠKI SLOVAR

Razmnožen na 533 straneh, obsega nad 15.000 slovenskih in nad 17.000 odgovarjajočih nemških besed. Je lično vezan, s platnenim hrbtom in v žepni obliki.

Cena: 15 šilingov.

Naročite ga lahko proti povzetju ali proti predplačilu — v tem slučaju ne plačate poštnih stroškov.

Razpošilja: Dr. GODNIČ Jože, p. Spittal a. Dr., D. P. Camp, bar. XVI/a

Istotam je na razpolago še nekaj izvodov nemško-slovenskega slovarja za ceno 11 oziroma 13 šilingov. 298

Šofer

star 35 let, z 12-letno prakso, išče službe, najraje pri kakšni slovenski tvrdki. Ima izpit za vse vrste vozil; zmožen je tudi popravil avtomobilov. Je zelo zanesljiv vozač in do sedaj še ni imel nobene nesreče.

Ponudbe poslati na naslov:

Mertschnik Feliks, Karl-Morrestr. 70, p. Graz-Eggenberg, Stm. 299

Sobota, 29. marca:
7.10: literarno predavanje. — Novela.
20.15: poročila.

Nedelja, 30. marca:
7.25: jutranji pozdrav.
18.30: polurna oddaja. — Plošče po željah.
20.15: V slovo dnevnu.

Ponedeljek, 31. marca:
7.10: oddaja za gospodinje.
20.15: poročila.

Torek, 1. aprila:
7.10: zgodovinska ura. — Slovenci v prvi dobi naselitve.
20.15: poročila.

Sreda, 2. aprila:
7.10: iz svetovnega tiska.
20.15: poročila.

Četrtek, 3. aprila:
7.10: postno premišljevanje.
19.30: polurna oddaja. — Postne pesmi, poje moški zbor.
20.15: poročila.

Petek, 4. aprila:
20.15: poročila.

Morebitne spremembe bomo objavili pravočasno v radiu.

Avtomobilska nesreča na Št. Vidski cesti

BRITANSKE OBLASTI SO SLUČAJ PREISKALE

Britanska obveščevalna služba poroča: K nesreči, ki se je pripetila dne 7. marca na Št. Vidski cesti v Celovcu, pri kateri je bilo ranjenih 9 soudeležencev zborovanja OF, objavljamo sedaj izid preiskave, ki so jo izvedle britanske oblasti:

Vozáč 10-tonskega tovornega avtomobila, ki je povzročil nesrečo, ni bil nikak »fašistični DP-jevec«, temveč Avstrijec, kate-rega edino »politično« delovanje je bilo v tem, da je bil nasilno včlanjen v nemško delovno fronto (DAF). Pri preiskavi niso našli nobenega poviča, da osumijo vozača, da bi bil izvršil kakšen »nameravan napad« na onih devet Slovencev, temveč je nesporno ugotovila, da je bil to izključno nesrečen slučaj.

Kakor so sporočili Britanski obveščevalni službi iz deželne bolnišnice v Celovcu, so trije ponesrečenci že zapustili bolnišnico, medtem ko so drugi na poti ozdravljenja. Nihče od ponesrečencev ni več v življenjski nevarnosti.

Pogovor z dopisniki

Prof. J., Sp. Na Vaše vprašanje Vam odgovarjamo, da nam Vaši humoristični dopisi sicer ugajajo, toda za bralce našega lista so vsebinsko pretežki. Prosim, da izberete lažjo vsebino in jo bolj prilagodite krogu naših čitateljev. Po možnosti pa naj ostane snov humorističnega značaja.

*

M. V., Sp. Prosim, da nam takoj pošljete Vaš dopis, ker bi ga lahko uporabili.

*

Dr. V., Trist. — Kakor ste lahko razbrali iz našega lista, smo objavili prvi del Vašega dopisa »Zdravje v zeliščih« in Vas prosimo, ga nam pošljete nadaljevanja.

*

Od enega izmed številnih naših bralcev smo prejeli pismo, kjer nam ves navdušen sporoča, kako lepo je pisano v »Koroški kroniki« o živinoreji, zlasti članek o starih kravah ga je zanimal in mu je bil močno všeč.

Tudi sam ima — tako nam piše — kravo, ki je imela že 7 teličkov; pravi, da je lepa in dobra žival, a zdaj se lovi (poja ali goni, kot pravijo ponekod) tako na tihem, da ni mogoče ugotoviti, kdaj jo je treba peljati k plemenitvi. Mleka ima še vedno precej, čeprav je že 8 mesecev po zadnjem teletu in je še vedno prazna. Na koncu vprašuje, kaj naj napravi. Prodati se mu smili, ker je drugače dobra krava.

Dragi naš prijatelj, take stvari na daljavo svetovati je prav težko. V takih primerih je najbolje žival videti in poizvedeti bolj natanko za vse okoliščine, ki so pri takem pojavu merodajne. Vi v pismu samo dejansko stanje ugotovite, a to je za odgovor na vprašanje, zakaj se vaša krava ne lovi, oz. zakaj se tako tiho poja, vse-kakor premalo.

Zato se bo naš odgovor dotaknil bolj splošnega položaja vaše živali.

Dvoje stvari moramo takoj pibiti! Prvič je vaša krava vendarle že dokaj v letih. Sicer nič ne poročate, ali se je poprej oplemenila vedno hitro po teletu. Najbrž teh sedmih telet ni imela v devetih letih, kakor od zares dobre plemenske živali moramo zahtevati. Pa, če bi jih tudi imela, je vendarle sedaj dosegla ono starost, v kateri plemenska krava začne pešati v svoji donosnosti.

Ali niste brali v našem članku pod naslovom »Razmišljanja o živinoreji«, da krava dobrega plemena, ki je pravilno krmljena, v mlečnosti raste do četrtega telička; nato pri nadaljnjih štirih teličkih

svojo donosnost nekako obdrži na isti višini, potem pa začne pešati?

Kaj bi rekli glede vaše krave? Če bi se še nadalje v redu plemenila, bi bilo vendarle pričakovati, da bo začela nazadovati. Je pač dosegla tisto starost, preko katere je ni vredno več držati, ker z ozirom na krmo, ki jo porabi, ne daje več dovolj visokega dohodka, oziroma ga v najkrajšem času ne bo več dajala. Vendar bi vam kljub temu svetovali, da jo še obdržite, če dobro drži mlečnost in se v redu oplemeni.

V vašem slučaju — in to je druga stvar, ki jo moramo upoštevati — pa krava ne izpolnjuje obeh pogojev, ker se ne obreji. Vi pravite, da se »tiho lovi«. To je vprašanje. Morda je žival kaj bolna? Morda je ta pojav posledica kakšnega činitelja izven nje, lahko pa tudi njena starost. Treba bi bilo na vsak način poklicati živinozdravnika, da bi to ugotovil. Vprašanje pa je, ali se pri tako stari »matroni« to sploh izplača!

Le poglejte še enkrat zgoraj omenjeni naš članek, ki vam je bil tako všeč, pa zlasti preberite zadnji odstavek! Jalovke in napol jalovke nihče ne drži v hlevu. Če se žival dolgo ne oplemeni, tudi mlečnost začne pojemati. Vaša krava se že 8 mesecev ne oplemeni. Z gotovostjo lahko pričakujete, da bo — če že ni — začela slabše molziti. In če bi jo sedaj takoj pustili, bo teliček šele čez 9 mesecev. Do takrat z mlekom ne bo vzdržala, jedla bo pa ravno tako. Kaj pravi račun?

Za dobro voljo

Jabolko Petra Velikega

Pred rusko-švedsko vojno je car Peter Veliki povabil vse v Petrogradu se nahajajoče poslanike k sebi. Sprejel jih je v veliki dvorani, ki je bila po sredi pogrnjena z veliko preprogo. Sredi te preproge je ležalo jabolko. Peter Veliki je pozval poslanike, naj poberejo jabolko, ne da bi stopili na preprogo. Angleški poslanik je menil, da bo to storil s trnekom, francoski z vrvo, nemški s palico. Car jim je dejal, da morajo pobrati jabolko z roko. Vsi so rekli, da je to nemogoče. Peter Veliki pa je stopil h koncu preproge in jo pričel zvijati. Zvijal jo je tako dolgo, da je prišel do jabolka. Ko je prijel jabolko, se je držeč proti poslanikom nasmehnil in rekel: »Kot sem dobil to jabolko, tako bom dobil tudi svoje sovražnike.«